

**HET SCHATBOEK
der
verklaringen
over de
HEIDELBERGSE CATECHISMUS**

Uit de Latijnse lessen van

DR. ZACHARIAS URSINUS
opgemaakt door

DR. DAVID PAREUS.

Vertaald door
DR. FESTUS HOMMIUS.

En vervolgens overzien door
JOHANNES SPILJARDUS en JOAN VAN DEN HONERT.

Onderschrift bij potret:

*Ursini wijfheydt groot end' oock fijn treflijck wefen
Kont ghy hier beyde fien: het eene kont ghy lefen,
Als ghy dit Boeck doorgront: het ander oock aenfchouwen
in dit Beeldt: Coopt, fiet, leeft: 'ten fal u n oyt berouwen.*

Nu in hedendaags Nederlands herschreven door

J. VAN DER HAAR
V.D.M. te Houten (U.)

DEEL I (Zondag 1 t.m. 24)

~~ZONDAG 1 t.m. 24 (digitale versie)~~

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2007

ZONDAG 9.

Deel I, van de Geloofsartikelen: van God de Vader.

Nu de leer van de kennis Gods, die ter zaligheid nodig is, in de voorafgaande Zondagsafdeling - na een algemene indeling van alle Geloofsartikelen - in het algemeen ontvouwd is, volgt nu in het bijzonder een bredere verklaring daarvan. Deze wordt zeer geschikt, overeenkomstig de drie onderscheiden Personen van het éne Goddelijke Wezen, verdeeld in drie delen; waarvan het eerste handelt „van God de Vader, en de schepping van hemel en aarde”, in één artikel samengevat, dat nu in deze Zondagsafdeling nader verklaard wordt. Bij deze verklaring dient men, zoals bij alle andere - naar de algemene regel, tevoren opgesteld - te letten op: 1. de kennis en toestemming, 2. het vertrouwen, die men inzake dit artikel moet hebben. Beide wordt dit aangewezen in Vraag 26.

Vraag 26: Wat gelooft gij met deze woorden: „Ik geloof in God, de Vader, de Almachtige, Schepper des hemels en der aarde”?

Antwoord. Dat de eeuwige Vader van onze Heere Jezus Christus, Die hemel en aarde met al wat erin is, uit niet geschapen heeft a), Die ook dezelve nog door Zijn eeuwige raad en voorzienigheid onderhoudt en regeert b), om Zijns Zoons Christus' wil mijn God en mijn Vader is c), op Wie ik alzo vertrouw, dat ik niet twijfel of Hij zal mij met alle nooddrift des lichaams en der ziel verzorgen d), en ook al het kwaad, dat Hij mij in dit jammerdal toeschikt, mij ten beste keren e); omdat Hij zulks doen kan als een almachtig God f), en ook doen wil als een getrouw Vader g).

- a. Ps. 33 : 6, Gen. 1 en 2, Job 33 : 4, Job 36 en 38, Ps. 36, Hand. 4 : 24, Ex. 20 : 11, Hand. 14 : 15, Jes. 45 : 6v., Joh. 1 : 3.
- b. Ps. 104 : 3-5; 115 : 3, Matth. 10 : 29v., Joh. 5 : 17, Rom. 11 : 36, Hebr. 1 : 3.
- c. Johs. 1 : 12; 20 : 17, Rom. 8 : 15, Gal. 4 : 5-7, Ef. 1 : 5.
- d. Ps. 36 : 8; 37 : 5; 55 : 23, Matth. 6 : 26, Luk. 12 : 22-24.
- e. Rom. 8 : 28, Gen. 50 : 20, Ps. 119 : 71, 1 Kor. 11 : 32.
- f. Ps. 115 : 15, Jes. 41 : 13; 46 : 4 en 10, Rom. 4 : 20v.; 8 : 38v., Ef. 3 : 20, 2 Tim. 1 : 12.
- g. Ps. 103 : 13, Klaag'. 3 : 23, Matth. 6 : 25vv.; 7 : 9-11, Hebr. 13 : 5.

Verklaring van Vraag 26.

In het eerste deel van de Geloofsartikelen zijn twee hoofdstukken begrepen:

1. van de schepping der wereld;
2. van de voorzienigheid Gods.

Maar voordat wij deze uitleggen, moeten wij de woorden en de betekenis van dit

artikel nagaan en overwegen.

Ik geloof in God. Ik geloof een God, en: ik geloof in God, is niet hetzelfde. Want het eerste betekent een blote kennis en historisch geloof. Maar het andere betekent een vertrouwen.

Want „ik geloof een God”, wil zeggen: ik geloof dát er een God is, en dat Hij zodanig is, als Hij Zich in Zijn Woord geopenbaard heeft, n.l. een geestelijk, almachtig Wezen, enz., de eeuwige Vader, Zoon en Heilige Geest. Dat geloven de duivelen ook, en zij sidderen, Jak. 2 : 19. Maar „ik geloof *in* God”, wil zeggen: ik geloof dat Hij ook *mijn* God is, en dat Hij alles wat Hij is en heeft, dat is en heeft tot mijn zaligheid. Dit geloven is alleen der uitverkorenen. Hiervan spreekt Augustinus in zijn verklaring van Johannes, verh. 29: „Dit is Gods werk, dat gij gelooft in Dengene, Dien Hij gezonden heeft. Maar is het, dat gij *in* Hem gelooft, zo gelooft gij Hem ook. Maar wie Hem gelooft, die gelooft niet terstond in Hem. Want de duivelen geloofden Hem ook wel, maar geloofden niet in Hem. Bovendien kan men ook van de Apostelen wel zeggen: wij geloven Paulus, maar niet: wij geloven in Paulus; of: wij geloven Petrus, maar niet: wij geloven in Petrus. “En wie gelooft in Hem, Die de goddelozen rechtvaardigt, wordt het geloof gerekend tot rechtvaardigheid.” Wat betekent dan *in* Hem te geloven? Gelovende lief te hebben, gelovende te beminnen, gelovende tot Hem te gaan en een lid van Zijn lichaam worden.

In God. De naam God wordt hier voor het gehele Goddelijke Wezen genomen. Want het woord „ik geloof” mét het woordje „in” erbij, strekt zich evenzeer tot de Zoon en de Heilige Geest, als tot de Vader uit. Vgl. Cyprianus, uitleg van het Symb., op het art. „De Spiritu Sancto.”

In God, de Vader. De naam Vader betekent, met betrekking tot de schepselen, het gehele Goddelijke Wezen, zoals in het Gebed des Heeren: „Onze Vader, Die in de hemelen zijt.” De eerste Persoon wordt „Vader” genoemd,

1. ten opzichte van Christus, Zijn eniggeboren Zoon,
2. ten opzichte van alle schepselen, omdat Hij de Schepper en Onderhouder van allen is,
3. ten opzichte van de uitverkorenen, die Hij in Zijn geliefde Zoon tot kinderen heeft aangenomen, Ef. 1 : 5v.

Dus wil „ik geloof in God, de Vader” zoveel zeggen, als: 1. Ik geloof in die God, Die de Vader is van onze Heere Jezus Christus. 2. Ik geloof, dat Hij ook mijn Vader is, en met een Vaderlijk hart jegens mij genegen is, om en door Christus, in Wie Hij ook mij tot een kind heeft aangenomen. Kortom, ik geloof, dat Hij de Vader van Christus, en om Zijntwil ook mijn Vader is. Deze belofte wordt in verschillende teksten van de Schrift herhaald. Zo zegt Johannes in zijn eerste Brief, hfdst. 3 : 1: „Ziet, hoe grote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelijk dat wij kinderen Gods genaamd zouden worden”; Joh. 1 : 12: „Zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijnen Naam geloven.” Ook Paulus zegt in Ef. 1 : 5: „Die ons te voren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen door Jezus Christus in Zichzelven.” Uit deze teksten blijkt, dat ook wij om Christus, Gods eniggeboren Zoon, tot kinderen aangenomen worden, en dat daarom de God en Vader van Christus ook onze God en Vader is.

En Hij is maar niet alleen in Náám onze Vader, maar ook inderdaad, Rom. 8 : 17: „En indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen: erfgenamen Gods; en medeërfgnamen van Christus.” Wie erfgenaam mag zijn van 's Vaders goederen, diens Vader is hem inderdaad een Vader. En dit zegt Christus Zelf in Joh. 20 : 17:

„Ik vare op tot Mijnen Vader en uwen Vader, en tot Mijnen God en uwen God.” Deze Vaderliefde van God tot ons, wordt uitgedrukt in Jes. 49 : 15: „Kan ook een vrouw haar zuigeling vergeten, dat zij zich niet ontferme over den zoon haars buiks? Ofschoon deze vergate, zo zal Ik toch u niet vergeten”; Ps. 103 : 13: „Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de HEERE over degenen die Hem vrezen”, en Matth. 7 : 11: „Indien dan gij, die boos zijt, weet uwen kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, Die in de hemelen is, goede gaven geven dengenen, die ze van Hem bidden.”

Zoals dus een vader zijn kinderen van alle dingen verzorgt, die hun naar lichaam en ziel nodig zijn, zo ook onze hemelse Vader. Dit bevestigt David met zijn eigen voorbeeld, Ps. 40 : 18: „Ik ben wel ellendig en nooddruftig, maar de HEERE denkt aan mij”; Ps. 27 : 10: „Want mijn vader en mijn moeder hebben mij verlaten, maar de HEERE zal mij aannemen.” En Christus Zelf leert dit het duidelijkst, Matth. 6 : 26 en 30: „Aanziet de vogelen des hemels, dat zij niet zaaien, noch maaien, noch verzamelen in de schuren; en uw hemelse Vader voedt nochtans dezelve; gaat gij dezelve niet zeer veel te boven? Indien nu God het gras des velds, dat heden is en morgen in den oven geworpen wordt, alzo bekleedt, zal Hij u niet veel meer kleden, gij kleingelovigen?” Bovendien, zoals de aardse vaders ook het welzijn van hun kinderen zoeken, wanneer zij hen kastijden, zo kastijdt ons deze Hemelse Vader, „tot ons nut, opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden”, Hebr. 12 : 10; 1 Kor. 11 : 32: „Maar als wij geoordeeld worden, zo worden wij van den Heere getuchtigd, opdat wij met de wereld niet zouden veroordeeld worden”, Rom. 8 : 28: „En wij weten, dat dengenen die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede”; zoals dat te zien is in het voorbeeld van Jozef, Gen, 50 : 19v.

Tegenwerping. Wij geloven in God, de Vader. Dus is dan de Zoon en de Heilige Geest geen God, maar de Vader alleen.

Antwoord. Het woord „God” wordt zó aan de Vader toegeschreven, dat het niet van de Zoon en de Heilige Geest gescheiden wordt. Want na het woord „in God” dient een komma te staan; op deze manier: „Ik geloof in God, de Vader.” Dit wordt bewezen: 1. Omdat God hier het éne Goddelijke Wezen betekent, en alle drie Personen, Die daarna in orde genoemd worden, in Zich begrijpt; wanneer wij zeggen: „Ik geloof in God, de Vader, en in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, ik geloof in de Heilige Geest.” Alsof men zeide: Ik geloof in God, Welke is de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. 2. Want wij belijden uitdrukkelijk, dat we niet minder geloven in de Zoon en in de Heilige Geest, als in de Vader. Maar wij geloven niet, dan alleen in de waarachtige God. 3. In de meeste Griekse boeken staat. „Pisteuoo eis hena Theon”, d.w.z. ik geloof in één God, nl. de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Zoals men daarom geloven moet in de Vader, omdat Hij God is, zo moet men ook geloven in de Zoon en in de Heilige Geest, omdat Zij God zijn. De naam God wordt maar eenmaal genoemd, omdat God één is, echter in geen geval, alsof alleen de Vader God is.

Almachtige.

D.w.z. zodanig, 1. dat Hij alles doen kan, wat Hij wil, Ps. 115 : 3 en 135 : 6, ja ook inhoudt, wat Hij niet wil. Echter doet Hij niets, dat met Zijn natuur in strijd is. Want Hij had Christus van de dood kunnen behouden, maar Hij heeft dat niet gewild. En hetgeen Hij niet wil en besloten heeft, dat geschiedt niet, Gen. 17 : 1; 35 : 11; Jes. 43 : 13. 2. Hij doet alle dingen zonder moeite, naar Zijn welbehagen, Jes. 40 : 28: „Weet gij het niet? Hebt gij niet gehoord, dat de eeuwige God, de HEERE, de Schepper van de einden der aarde, noch moede noch mat wordt? Er is

geen doorgronding van Zijn verstand.” 3. Die uitsluitend de macht heeft om alles te werken, en een Oorsprong is van al het vermogen, dat in de schepselen is. 4. Die ook alle dingen tot zaligheid der Zijnen kan en wil richten. En dit betekent eigenlijk: geloven in de Almachtige.

Tegenwerping. God kan niet liegen, niet sterven, en wat gedaan is, ongedaan maken. Dus kan Hij niet alle dingen doen.

Antwoord. Hij kan alle dingen doen, die in macht gelegen zijn. Maar te kunnen liegen, sterven enz., dat is onmacht en gebrek, en daarom geen almacht. Ja, het gebrek is in de schepselen, niet in God. Daarom strijdt zulks met Gods natuur. Dus kan men deze uitspraak aldus omkeren: Hij is almachtig, omdat Hij de dingen, die in onmacht bestaan en met Zijn natuur strijdig zijn, niet verrichten kan.

Schepper van hemel en aarde.

Geloven in de Schepper, betekent: geloven 1. dat Hij een Schepper van alle dingen is. 2. Dat Hij al die dingen onderhoudt en regeert. 3. Dat Hij ook mij geschapen en gemaakt heeft tot een vat Zijner barmhartigheid, om de zaligheid in Christus te verkrijgen; en dat Hij mij door Zijn bijzondere voorzienigheid, waardoor Hij de uitverkorenen regeert, tot deze zaligheid leidt. 4. Dat Hij alle dingen geschapen heeft en onderhoudt tot prijs Zijner heerlijkheid en tot mijn zaligheid. *Of korter:* geloven in de Schepper betekent geloven, dat God mij geschapen heeft, opdat ik Hem tot Zijn eer lene; en alle andere dingen, opdat ze mij dienen tot mijn zaligheid. 1 Kor. 3 : 22v.: „Zij zijn alle uwe. Doch gij zijt van Christus, en Christus is Gods”; alsof hij zeggen wilde: alle dingen zijn geschapen om onzentwil, maar wij om God te loven en te dienen.

Over de schepping der wereld.

Na de leer van God volgt zeer gepast de leer van Gods werken, zoals wij zien dat in de Geloofsbelijdenis gedaan is. De werken van God worden vooral in vijf soorten verdeeld.

1. De werken der *schepping*, die volgens het eerste Boek van Mozes, in zes dagen volbracht zijn.
2. Der *onderhouding*, waardoor God hemel en aarde en alle geschapen dingen onderhoudt, zodat ze niet vervallen.
3. Der *regering*, waardoor Hij alle dingen in de wereld naar Zijn oneindige wijsheid regeert.
4. Der *wederoprichting*, waardoor Hij alle dingen, die door de zonden des mensen verdorven zijn, in Christus herstelt.
5. Der *volmaking*, waardoor Hij alle dingen tot hun vastgestelde doel leidt, en inzonderheid Zijn gemeente volkomen verlost en verheerlijkt. Nu gaan wij handelen over de werken der schepping.

Inzake de schepping der wereld worden voornamelijk deze kwesties aan de orde gesteld:

- a. Of de wereld door God geschapen is.
- b. Hoe de wereld geschapen is.
- c. Waarom de wereld geschapen is.

1. Of de wereld door God geschapen is.

Vooreerst moet men de woorden goed verstaan. Het woord *scheppen* betekent iets uit het niet voortbrengen.

Het woord „*wereld*” betekent verschillende dingen in de Schrift.

1. Het ganse samenstel van hemel en aarde, en van alle dingen, die daarin zijn, met uitzondering van God, Joh. 1 : 10: „De wereld is door Hem gemaakt.”
2. De wereldlijke begeerlijkheden, 1 Joh. 2 : 16.
3. Het ganse menselijke geslacht, Rom. 5 : 12.
4. De goddelozen in de wereld, Joh. 14 : 17; 15 : 19; 16 : 20; en 17 : 9: „Ik bid niet voor de wereld.”
5. De uitverkorenen uit de wereld, Joh. 17 : 21: „Opdat de wereld gelove dat Gij Mij gezonden hebt”; 2 Kor. 5 : 19: „God was in Christus de wereld met Zichzelven verzoenende, hunne zonden hun niet toerekenende,” enz.

Hier wordt het woord „wereld” in de eerste betekenis genomen.

Om bepaalde filosofen, die de schepping der wereld loochenen, te kunnen overtuigen, is het nodig te bewijzen, dat alles een begin gehad heeft en voortgebracht is, toen het de eeuwige Schepper behaagde. Dit bewijzen wij:

a. Uit de Heilige Schrift, die de hele scheppingsgeschiedenis verklaart, Gen. 1 en 2; Ps. 33 : 6 en 9: „Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest Zijns monds al hun heir. Want Hij spreekt, en het is er; Hij gebiedt, en het staat er.” Ook wordt het werk der schepping breder beschreven, Ps. 104, 113, 124, 136 en 146, Jes. 44, Hand. 4 en 17, enz.; waar ons Gods wonderlijke werken en de voornaamste, door God geschapen delen der wereld ter opmerking worden voorgesteld; en vooral in Job 38 en 39 plaatst God Zelf Job voor Zijn wonderlijke en onbegrijpelijke werken in hemel en op aarde, en in alle andere dingen, door Hem geschapen; ten einde Zijn rechtvaardigheid, macht en voorzienigheid te bewijzen.

b. Behalve de getuigenissen van de Heilige Schrift, die bijna ontelbaar zijn, wordt de waarheid van de schepping der wereld ook met overtuigende redenen op deze wijze bewezen en bevestigd:

1. Omdat men aan God geloof moet geven, Die in Zijn eigen Woord getuigt, dat Hij de wereld geschapen heeft.
2. Omdat de oorspronkelijke afkomst van alle volken, die Mozes in Gen. 10 en 25 beschrijft, niet verzonnen kan zijn, aangezien er toen ter tijd nog enige herinnering daaraan bij vele mensen te bespeuren viel, welke herinnering echter door de tijdsafstand is verloren gegaan.
3. Omdat alle andere geschiedenissen, in vergelijking met de oudheid der heilige Historie, veel nieuwer blijken te zijn.
4. Omdat de leeftijd van de mensen al meer en meer lager wordt; waaruit men kan afleiden, dat de kracht der natuur vroeger groter was, en dat ze niet zonder beginsel tot nu toe afgenomen is.
5. Omdat men de tijden der wereld, van het begin af tot op de komst van de Messias, precies berekenen kan.
6. Omdat de burgerstaat, zoals ze door God ingesteld is, ook zo door Hem gehandhaafd wordt.
7. Omdat de schone orde in het rijk der natuur, van een alwetend Wezen, Dat boven alle dingen staat, haar oorsprong moest hebben.
8. Omdat het uitmuntende verstand van mensen en engelen ook zijn oorsprong hebben moest van een verstandig Wezen.
9. Ook wordt dit alles door de kennis en wetenschappen bevestigd, die ons van nature aangeboren zijn.
10. Ook door de verschrikkingen in het geweten der goddelozen.
11. Alsook door de wijze orde, om alle dingen tot hun bijzondere einde te brengen; hetwelk alleen door de wijze en almachtige God geschieden kan. Ten slotte: alle

andere redenen, die bewijzen dat er een God bestaat, die bewijzen ook, dat de wereld door God geschapen is. (Vgl. N.G.B., art. 12).

c. Bovendien kan men ook bewijzen, dat de wereld geschapen, en wel: door Gód geschapen is, met bewijzen der filosofen zelf, ontleend aan de natuurkunde; hoewel men daaruit niet bewijzen kan, wannéér ze geschapen is.

1. Als men rekest en nagaat, hoe het één uit het ander voortgekomen is, dan kan men niet tot het oneindige opklimmen, maar moet men ten laatste tot een eerste Oorzaak van alle dingen komen. Want anders kwam de natuur nooit tot haar doel, d.w.z. tot voortbrenging van enig werk. Daarom heeft deze wereld een begin gehad.

2. De wereld Is het eerste en voortreffelijkste werk. Dus moet ze ook voortgebracht zijn door de eerste en allervoortreffelijkste Oorzaak, n.l. door God.

Maar andere kwesties: 1. Of de wereld door God van eeuwigheid geschapen is, dan wel in de tijd; d.w.z., of het een werk is, dat met zijn Oorzaak mede- eeuwig is, dan wel of ze eenmaal een aanvang nam, waar ze te voren niet was; 2. of ze noodzakelijk geschapen moest worden, toen ze er nog niet was; 3. of ze altijd voortduren zal; 4. of ze altijd dezelfde, dan wel of ze eenmaal ánders zijn zal, enz., kunnen in de filosofie niet behandeld worden.

De reden daarvan is, dat al deze dingen afhangen van Gods wil, als eerste Beweger, Die niet uit noodzaak, maar krachtens eigen vrije wil werkt of alle dingen doet. Aan niemand is deze wil (van God) bekend, dan aan wie God het geopenbaard heeft. Daarom weten de filosofen en andere heidenen daar niets van, maar uitsluitend de ware Gemeente. Want zij kunnen dit ook niet begrijpen of afleiden van hun Oorzaak, daar zij ze beoordelen naar de werken, die geschieden. Uit één en ander volgt wel, dat er een Oorzaak van zulke werken zijn moet, maar niet: dat die werken op de één of andere tijd, of van eeuwigheid voortgebracht zijn. Want een Oorzaak, Die hoogst vrij is, kan werken, en ook het werk uitstellen. De kracht van deze bewijzen ligt hierin: „Dat, wanneer enige oorzaak niet uit noodzaak, maar uit vrije wil iets doet, dan kan men niet met zekerheid concluderen, wanneer het werk volbracht zal zijn. De oorzaak van de schepping der, wereld, welke God is, doet alle dingen uit vrije wil. Dus kan men dan uit deze Oorzaak, d.w.z. uit de wil van God, niet stellig besluiten, wannéér Hij de wereld geschapen heeft: of het van eeuwigheid geschiedde, dan wel in de tijd plaats vond.” Daarom zijn de bewijzen der filosofen tégen de schepping der wereld ingebracht, niet ontleend aan de ware wijsbegeerte, maar aan de verdichtselen der mensen; en dat kan men gemakkelijk bemerken, wanneer de ingestelde orde van de voorttelling en verandering der dingen, die in de natuur door God geschapen zijn, van de schepping onderscheiden wordt.

Bezwaren van de filosofen tegen de schepping der wereld.

Tegenwerping I. Dateert de wereld niet van eeuwigheid, dan is God werkeloos geweest, eer de wereld geschapen werd. Want Hij kon de wereld niet regeren, toen ze er nog niet was. Maar het is onmogelijk, dat Hij niets zou gedaan hebben. Dus was er de wereld van eeuwigheid af.

Antwoord. Hij is echter niet werkeloos geweest, hoewel Hij de wereld niet - zoals nu - regeerde. Want zoals de Schrift getuigt, heeft Hij ons in Christus uitverkoren, eer de wereld gegrondvest was, Ef. 1 : 4. Een zeker Afrikaan heeft vroeger eens aan 'n al te nieuwsgierig persoon, die roekeloos in Gods verborgen raad begeerde binnen te dringen, niet onaardig geantwoord, dat God, eer Hij de wereld schiep, de

hel gemaakt heeft. Augustinus, Confess., L.X., c. 12, antwoordt er als volgt op: „Ik weet niet, wat ik weet, zou ik liever antwoorden, dan dat ik dat antwoord geef, tengevolge waarvan hij, die diepzinnige dingen vroeg, uitgelachen wordt en hij, die een en juist antwoord gaf, wordt geprezen. Maar ik noem U, o onze God, den Schepper van de gehele schepping en, wanneer men onder de uitdrukking „de hemel en de aarde” de gehele schepping verstaat, dan zeg ik stoutweg: „voordat God den hemel en de aarde schiep, deed Hij niets.” Want wanneer Hij iets gemaakt had, wat zou Hij anders gemaakt hebben dan een schepsel. En ik wilde wel, dat ik al wat ik tot mijn nut begeer te weten, zo goed wist, als ik weet, dat geen enkel schepsel gemaakt werd, voordat er enig schepsel gemaakt werd.”

Tegenwerping 2. Al wat een oorsprong heeft, dat vergaat wederom. De wereld vergat niet. Dus heeft ze ook geen oorsprong of begin gehad.

Antwoord. Al wat natuurlijkerwijs een oorsprong of begin gehad heeft, dat vergaat wederom op dezelfde manier door enige verandering. Want volgens de orde der natuur moet het weer vergaan, wanneer het één uit het ander wordt voortgebracht. Maar zo staat het niet met de dingen, die niet uit een ander voortkomen, maar uit het niet geschapen worden. Ja, de almacht van de Schepper kan alle dingen, zowel die Hij uit andere laat voortkomen, als die Hij uit het niet scheidt, zo het Hem behaagde, of in dezelfde stand bewaren, of veranderen, of tot niet maken.

Tegenwerping 3. Indien de wereld er niet van eeuwigheid was, dan zou daaruit volgen (hetgeen onmogelijk is), dat Hij nu gelukkiger geworden is door schepping, dan Hij te voren was. Want Iemand, Die metterdaad een Heer (= Gebieder) is, is gelukkiger dan iemand, die nog een Heer moet worden. En God was vóór de schepping nog geen Heer, maar kon een Heer worden.

Antwoord. Dit zou waar zijn, wanneer Hem krachtens die heerschappij en regering enig voordeel of geluk toegebracht werd, wat Hij tevoren nog niet had. Maar Gode kan, vanwege Zijn oneindige volmaaktheid, niets worden toegebracht door de schepping of heerschappij over de schepselen. Daarom is Hij niet gelukkiger geworden. En deze titels van Schepper, Heere, Zaligmaker, Verlosser en dergelijke, heeft God in de tijd aangenomen, en behoren niet tot Zijn Wezen, maar duiden de beginsels en veranderingen van Zijn werken aan. Ook brengen de betrekkingen tussen God en het schepsel geen verandering in Zijn Wezen. Want God hangt in geen enkel opzicht van het schepsel af. Maar al die eretitels worden Hem toegeëigend met betrekking tot de schepselen.

2. Hoe de wereld door God geschapen werd.

Over de wijze waarop de schepping der wereld geschiedde, leert de Schrift het volgende.

1. De wereld is geschapen van God, de Vader, door de Zoon en de Heilige Geest. Van de Zoon wordt getuigd, Joh. 1 : 13: „Alle dingen zijn door Hetzelve (= het Woord) gemaakt.” Van de Heilige Geest, Gen. 1 : 2: „De Geest Gods zweefde op de wateren”; Job 33 : 4: „De adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt.”

Uit vrije wil, naar Zijn welbehagen, niet door dwang of absolute noodzaak, maar op de meest vrije manier. Ps. 33 : 9: „Hij spreekt, en het is er”; Ps. 115 : 3: „Hij doet al wat Hem behaagt.”

Zonder arbeid, vermoeidheid, beweging of verandering van Zichzelf; alleen door Zijn welbehagen of almachtige wil en Woord, Ps. 33 : 9. Ook is het de hoogste en krachtigste manier van werken, wanneer iets uit louter welbehagen in de natuur geschapen wordt.

Uit niet. Niet uit Gods Wezen, noch uit enige materie (= stof), die te voren met

God van eeuwigheid bestond. Want indien *alle* dingen door God geschapen zijn, dan wordt er niets van uitgezonderd, behalve alleen de Schepper Zelf. Ook niet de eerste materie, waaruit alle dingen gemaakt zijn geworden.

Tegenwerping. Uit niets kan niets gemaakt worden.

Antwoord.

1. In de orde der natuur, die door God ingesteld is, moet het één uit het ander voortgebracht worden.

2. Niet van de mensen, maar wel van God, Wie het mogelijk is, wat aan alle schepselen onmogelijk was. Daarom moet de grondstelling der filosofen: „uit niets wordt niets gemaakt”, niet van God, maar van de mensen verstaan worden; en niet van de eerste schepping of buitengewone macht van God, maar van de orde, die God de natuur ingeschapen heeft. Ook strekt het tot onze troost, dat God alles uit niet geschapen heeft. Want als Hij alles uit niet kon voortbrengen, dan zal Hij ook machtig zijn, om ons mét hetgeen Hij eens schiep, te bewaren en het voornemen der goddelozen kunnen beletten of teniet maken.

Tegenwerping. Wij zijn niet uit niet geschapen. Dus zijn wij geen creaturen of schepselen Gods.

Antwoord. Wat betreft het feit, dat wij middellijk uit enige materie voortgebracht zijn, zijn we niet uit niet geschapen; maar wel wat betreft het feit, dat wij allen tezamen onze oorsprong ontvangen uit de eerste materie, die zonder enig middel, uit niet geschapen werd. Dus werden ook wij uit niet geschapen. Op dezelfde manier zijn de werken van de (eerste) vijf dagen evenmin uit niet geschapen. Want ze zijn uit de eerste materie gemaakt, maar wat betreft het feit, dat deze eerste materie uit niet geschapen is, zijn ook zij uit niet.

Zeer wijs en zeer goed, d.w.z. alle dingen in hun soort en trappen volmaakt, Gen. 1 : 31: „En God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed”, d.w.z. zonder enige mismaaktheid of gebrek, en zonder enig kwaad der zonde of der straf.

Tegenwerping. Maar de dood is kwaad.

Antwoord. God heeft de dood niet gemaakt, maar heeft ze de schepselen toegezonden als een rechtvaardige straf voor de zonde.

Aanhoudend bezwaar. God zegt Zelf, Jes. 45 : 7: „Ik schep het kwaad”, en Amos 3 : 6: „Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?”

Antwoord. Dit geldt van het kwaad, dat wij lijden moeten en niet wat wij doen; d.w.z. van het kwaad der straf, en niet van het kwaad der misdaad. Want God is de Auteur der straffen, aangezien Hij de Rechter der wereld is; en hoewel de straffen ons smarten, zijn ze toch goed. Want het is goed dat er gerechtigheid geoefend wordt. En God is geen Auteur der zonden, maar laat ze toe.

Niet haastig of in een ogenblik tijds, maar in zes dagen, Gen. 2 : 2: „Als nu God op den zevenden dag volbracht had Zijn werk dat Hij gemaakt had.” Waarom niet in één ogenblik?

1. Omdat God gewild heeft, dat de schepping der materie duidelijk onderscheiden zou kunnen worden van de formering van de andere dingen, die daaruit zouden bestaan.

2. Hij heeft Zijn macht en vrijheid willen betonen, om voort te brengen hetgeen Hij wil, zelfs zonder natuurlijke oorzaken. Bij voorbeeld, als Hij het licht in de wereld brengt, de aarde vruchtbaar maakt en spruiten daaruit verwekt, nog voordat de zon en maan geschapen waren.

3. Hij heeft Zijn goedheid en voorzienigheid willen betonen, waardoor Hij Zijn schepselen onderhoudt, en hen, zelfs toen ze er nog niet waren, al verzorgt; zoals

Hij ook alle mensen en dieren pas in de wereld inleidde, toen ze reeds van vruchten en geschikt voedsel voorzien was.

4. Hij heeft ons door deze scheppings-orde niet willen brengen tot een oppervlakkige, maar tot een ijverige overdenking van Zijn werken, welke overdenking Hij ook voor het ganse menselijke geslacht, door de inzetting van de Sabbat, geheiligd heeft.

Niet van eeuwigheid, maar in de tijd, of in het begin des tijds, Gen. 1 : 1: „In den beginne schiep God den hemel en de aarde”, te weten voor 5534 jaren, zoals Melanchthon uitrekende in het jaar 1571. Want volgens de berekening van Melanchthon zijn er van de schepping van de wereld tot de geboorte van Christus 3963 jaren. Volgens die van Luther 3960 jaar. Volgens die van Genève 3943 jaar. Volgens die van Beroaldus 3929 jaar. ¹Dus heeft de wereld volgens Melanchthon in het jaar 1571, 5534 jaar bestaan; volgens Luther 5531, volgens die van Genève 5514, en volgens Beroaldus 5500 jaar.

Deze berekeningen komen voldoende overéén, wat het hogere getal (5500) betreft, ook al bestaat er verschil van mening inzake het lagere getal. Daarom is het duidelijk, dat de wereld toen ten hoogste niet meer dan ongeveer 5534 jaar geleden door God geschapen werd. Zo blijkt dan, dat ze niet van eeuwigheid er is.

3. *Waarom de wereld door God geschapen werd.*

Het doel, waartoe de wereld geschapen is, is of algemeen of bijzonder.

1. Het voornaamste en hoogste doel is de eer en grootmaking van God, waartoe de engelen en mensen vooral geschapen zijn, Spr. 16 : 4: „De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil”; Ps. 103 : 22: „Looft den HEERE, al zijn werken”, en Rom. 11 : 36: „Uit Hem, door Hem, en tot Hem zijn alle dingen.”
- 2.. Opdat de Goddelijke wijsheid, macht en goedheid ook in de schepping aller dingen geopenbaard en erkend zou worden. Want zou God geprezen wordeu, dan moest Hij redelijke en redeloze schepselen scheppen, waarvan de eerste Zijn deugden en volmaaktheden kennende, Hem zouden loven, en de andere stof tot grootmaking zouden zijn, Ps. 19 : 2: „De hemelen vertellen Gods eer, en het uitpansel Zijner handen werk.”
3. Daarom schiep God de wereld, opdat Hij ze regeren en onderhouden zou door Zijn voorzienigheid, en opdat Hij Zichzelf door deze werken aan de schepselen zou mededelen, en inzonderheid, opdat Hij de uitverkoren engelen en mensen goed zou doen. Dit doel strekt zich tot het tweede uit, Jes. 40 26: „Heft uw ogen op omhoog en ziet, Wie deze dingen geschapen heeft.” Opdat Hij Zich uit het menselijk geslacht een eeuwige gemeente zou vergaderen, die haar Schepper zou kennen en grootmaken.
5. Opdat alle andere dingen zouden dienen tot zaligheid, nooddrift en verlustiging der mensen; en vooral, opdat ze de uitverkorenen van nut zouden zijn, en tot dienaars en instrumenten zouden zijn, waardoor de goeddoende God van hen geprezen zou worden, Gen. 1 : 28: „Vervult de aarde en onderwerpt haar, en hebt heerschappij over de vissen der zee”, enz.; Ps. 8 : 7: „Gij doet hem heersen over de werken Uwer handen; Gij hebt alles onder zijn voeten gezet”, en 1 Kor. 3 : 22: „Hetzij de wereld, hetzij leven, hetzij dood, hetzij tegenwoordige, hetzij toekomstige dingen, zij zijn alle uwe.”

¹ Volgens Bullinger en Perkins ca 3970 jaar. De wereld bestond 4000 jaar toen Christus gedoopt werd en Zijn openbaar bediening begon. (27 na chr.); Jezus stierf 30 na chr. Wordt bewezen uit de maanstanden en het Pascha.

Zo heeft dus God de mensen geschapen om Zichzelf, en alle andere dingen om des mensen wil, opdat ze de mens, en door de mens: God, zouden dienen. Daarom, wanneer wij de schepselen in Gods plaats stellen, beroven wij onszelf van de graad der heerlijkheid, waarin wij door God gesteld werden.

Het is nuttig, deze leer der schepping te kennen. 1. Opdat de eer der schepping geheel en al aan God toegeschreven, en Zijn wijsheid, macht en goedheid uit de werken der schepping bekend worde; 2. opdat wij ons vertrouwen van al het geschapene, dat buiten God niets betekent, aftrekken en van Hem alleen, als de enige Auteur en Gever ervan, alle goeds en de eeuwige zaligheid begeren en verwachten.

ZONDAG 10.

Over de Voorzienigheid Gods.

Dat God hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen die daarin zijn, uit niet geschapen en gemaakt heeft, en alles door Zijn Goddelijke voorzienigheid nog onderhoudt en regeert, is in de voorafgaande Zondagsafdeling betoogd, en tegen de filosofen, en vooral tegen de Epicureeërs verdedigd. Daar werd tevens aangewezen, dat Gods voorzienigheid uit twee delen bestaat, n.l. 1. uit *Gods raad*, of besluit, waarnaar Hij alles regeert; en 2. de *uitvoering* daarvan. Deze uitvoering wordt veelal in het bijzonder *Gods voorzienigheid* genoemd, waarvan vele of weinige mensen kennis dragen, of niet juist gevoelen, hoewel het echter zeer nuttig en nodig is, dat deze leer, overeenkomstig Gods Woord, recht verstaan en gehandhaafd wordt. Daarom wordt in het bijzonder in deze Zondagsafdeling een bredere uiteenzetting hiervan gegeven; en daarbij ook het nut van deze leer aangewezen. Twee zaken moet men hier dus in het oog houden:

1. Wat de voorzienigheid Gods is, en 2. Waartoe deze leer nuttig is te weten. Het eerste wijst uit, welke kennis en toestemming wij van dit stuk moeten hebben; dit wordt verklaard in Vraag 27. Het tweede: welk vertrouwen wij daaruit moeten putten, Vraag 28.

Vraag 27: Wat verstaat gij onder de voorzienigheid Gods?

Antwoord: De almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods ^a), waardoor Hij hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen, als met zijn hand nog onderhoudt, en alzo regeert b), dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank c), gezondheid en krankheid d), rijkdom en armoede ^e), en alle dingen niet bij geval, maar van Zijn Vaderlijke hand ons toekomen f).

- a. Ps. 94 : 6-9, Spr. 5 : 22; 15 : 3, Jes. 29 : 15v., Ez. 8 : 12, Matth. 17 : 27, Hand. 17 : 25-28, Hebr. 4 : 13.
- b. Job 34 : 13-15, Ps. 104 : 27-30, Hebr. 1 : 2v.
- c. Lev. 26 : 4v., Deut. 28 : 12 en 23v., 1 Kon. 17 : 1, Jak. 5 : 17v., Ps. 65 : 10; 104 : 13-15; 136 : 25; 145 : 15v., Jer. 5 : 23v., Hos. 2 : 20v., Amos 4 : 7, Hand. 14 : 17.
- d. Lev. 26 : 16, Deut. 28 : 21v., 1 Sam. 2 : 6, Job 1 : 22; 2 : 10, Matth. 8 : 2v. en 15, Joh. 9 : 3.
- e. 1 Sam. 2 : 7,r, Ps. 75 : 7v., Spr. 22 : 2, Luk. 1 : 52v.
- f. Ps. 39 : 10, Klaagl. 3 : 22, Jer. 10 : 23, Hebr. 12 : 6.

Verklaring van Vraag 27.

Met de leer der schepping van de wereld hangt samen de leer van de Voorzienigheid Gods, welke niet anders is dan een gedurige volmaking van het scheppingswerk. Want de regering der geschapen dingen dient tot hun instandhouding. Men moet niet denken, dat God de wereld geschapen heeft, zoals

een reder het schip maakt, dat hij, als het klaar is, aan de stuurman aflevert om het te besturen. Nee, maar men moet vast en zonder enige twijfel geloven, dat zo min als alle dingen er geweest zouden zijn, als God ze niet geschapen had, ze ook maar één ogenblik zouden kunnen blijven bestaan, indien God ze niet door Zijn voorzienigheid regeerde en onderhield. Op dit punt kan de leer der schepping niet recht verstaan worden, tenzij de leer van de voorzienigheid daar bijgevoegd wordt. Inzake de Voorzienigheid komen vooral drie kwesties in bespreking.

1. Of er een voorzienigheid Gods is.
2. Wat de voorzienigheid Gods is, en
3. Waarom de kennis daarvan nodig is.

1. Of er een voorzienigheid Gods is.

Er waren oudtijds onder de filosofen drie opvattingen, die in de leer der Voorzienigheid dwaalden:

De Epicureeërs loochenden, dat de voorzienigheid gaan zou over dingen, die in de benedenste delen der wereld zijn en plaatshebben.

De Stoïcijnen verzonnen in plaats van de voorzienigheid een volslagen noodzaak en beweging van alle dingen, bestaande uit de natuur der dingen zelf; aan welke bewegingen niet alleen alles buiten God, maar ook God Zelf onderworpen is. Deze noodzaak noemden zij het *fatum*.

De Peripatetici verzonnen, dat God wel alle dingen doorziet en verstaat, en toch niet alle dingen regeert en beweegt; maar dat Hij alleen de hemelse bewegingai opwekt en daardoor aan deze benedenste delen der natuur kracht verleent, om iets te kunnen doen, enz.

Tegenover deze dwalingen leert, op grond van Gods Woord, de Gemeente, dat er niets ter wereld is of gebeurt, dan door de zekere, allerbeste, vastbesloten hoewel vrije, Raad van God.

Om nu te bewijzen, dat er een Goddelijke Voorzienigheid is, dient 1. het getuigenis der Schrift, 2. de redenen.

Het getuigenis der Schrift, Hand. 17 : 25 en 28: „Alzo Hij Zelf allen het leven en den adem en alle dingen geeft; want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij”; Matth. 10 : 29v.: „Worden niet twee musjes om een penningsken verkocht? En niet één van deze zal op de aarde vallen zonder uwen Vader. En ook de haren des hoofds zijn alle geteld”, en Ef. 1 : 11: „Die alle dingen werkt naar den raad Zijns wils.” Dergelijke getuigenissen zijn er vele in de Schrift, waarmee enerzijds de algemene, en anderzijds de bijzondere voorzienigheid bevestigd wordt. Want er is nauwelijks een deel van de hemelse leer, dat zo zorgvuldig en menigmaal ingeprent wordt, als de leer van de voorzienigheid Gods.

De redenen, waardoor de voorzienigheid bevestigd wordt, zijn wederom tweeërlei: sommige zijn ontleend aan Gods werken, andere aan de natuur en eigenschappen van God. Beide zijn ze aan de filosofie én Theologie gemeen, afgezien van het feit, dat de eigenschappen Gods in de Theologie volkomener verstaan worden dan in de filosofie. En let erop, dat het dezelfde redenen zijn, als waarmee bewezen wordt, dat er één God is, en dat er een Schepper en Onderhouder van alles is; waarbij sommigen dit uit zichzelf, anderen dit door gevolgtrekking bewijzen.

De redenen, ontleend aan de werken Gods, zijn meer algemeen en ons beter bekend. Want daardoor klimmen wij op tot de redenen, die ontleend zijn aan Gods natuur, aangezien wij uit de werken als het laatste, Gods natuur leren kennen als het eerste; en van het eerste komen wij weer tot het laatste.

De redenen zijn deze:

1. *De schone orde der natuur*, dat is: de bekwame schikking en opéénvolging van alle dingen, bewegingen en tijden, en de onderhouding van alle soorten schepselen, die hun oorsprong niet kunnen hebben van een onverstandige natuur. Want waar enige orde en schikking is, daar is ook een oorzaak, die alles ordent en schikt. In de natuur van alle dingen is een orde. Dus is deze van een verstandige natuur, die alles op het wijste schikt, en dus bestaat ze niet zonder de allerwijste God, Die ze bewaart en regeert, Ps. 147 : 4: „Hij telt het get'al der sterren; Hij noemt ze alle bij name.”

2. *De mens*, die a.h.w. een wereld in het klein is (Zgn. „microcosmos”), wordt door zijn geest en verstand geleid en geregeerd. Veel meer nog wordt de gehele wereld geregeerd door een Goddelijk verstand, aangezien tot haar bestuur meer wijsheid nodig is, Ps. 94 : 9: „Zou Hij, Die het oor plant, niet horen?” enz. Cicero zegt: „Aangezien in de lichamen en in deze zwakke natuur iets is, dat beweegt en gevoel heeft, daarom is er ook veel meer iets in deze zo grote en heerlijke beweging der ganse natuur.”

3. *De wet der natuur*, en de kennis van de ons aangeboren grondredenen, en het onderscheid tussen eerbare en oneerbare dingen, in ons verstand ingeplant leren, dat er een voorzienigheid Gods is. Want Hij Die het menselijke verstand een regel om goed te leven, heeft ingegraveerd, heeft daarmee Zijn zorg bewezen voor de menselijke zaken. God is het, Die zo'n nauw toezicht over de mens toonde. Dus is God een Opziener en Rechter over het menselijke leven. In Rom. 2 : 15 wordt van de heidenen gezegd, dat zij „betonen het werk der wet geschreven in hunne harten”, enz. Plautus, in *Captiv. Batrachom* zegt: „Er is voorwaar een God, Die hoort en ziet, wat wij doen.” Homerus: „God heeft een wrekend oog.”

4. *De beving en verschrikking der consciëntie*, die steeds bij de kwaaddoeners op de zonde volgt. Daaruit volgt, dat er wel een Goddelijke natuur moet zijn, Die de verborgen werken van de mensen kent, Die Zich over de zonde vertoornt, en tot oefening van Zijn wraak de zondaars nu al zulke verschrikkingen toezendt; Rom. 2 : 15: daar wordt van de heidenen gezegd, dat „hun consciëntie medegetuigt en de gedachten onder elkander hen beschuldigen of ook ontschuldigen”, en Rom. 1 : 18: „De toorn Gods wordt geopenbaard van den hemel over alle goddeloosheid en ongerechtigheid der mensen.” Hiervan getuigt ook de heidense dichter Juvenalis, *Satyra 13*:

Waarom verbeeldt gij u dezulken vrij te wezen,
wier naar geweten trilt, verbaasd door angst en vrezen,
wie deze gesel stil met stijve slagen slaat?
Wie deze binnen-beul in 't hart geen ruste laat!
Geen plagen zijn zo fel, geen smart komt zo te treffen,
als die zij nacht en dag in hun gemoed beseffen.
De straffen die de wreê Caeditius uitvond^(uitvond),
die hebben hier niets bij, noch die van Rhadamant.

5. *De beloning en straf*. Deze dienen als getuige, dat er Een recht doet aan de natuurwet. Want de deugd wordt met een beloning bedacht, en zij die matig leven, hebben veelal een stille en zachte dood, ook al behoorden zij niet tot de kerk. Daarentegen worden gruwelen van boosheid ook met gruwelijke straffen vergolden, hoewel mensen ze soms gemakkelijk door de vingers zien. Daaruit blijkt dus, dat er een Rechter der wereld is, Die recht doet, Ps. 58 : 11v.: „De rechtvaardige zal zich verblijden, als hij de wraak aanschouwt; hij zal zijn voeten

wassen in het bloed des goddelozen. En de mens zal zeggen: Immers is er een God, Die op de aarde richt.”

6. De *instandhouding der burgerlijke regering*. Want de oprichting, bescherming en verandering van de koninkrijken gaat niet buiten God om, en vormt een belangrijk onderdeel van Zijn voorzienig bestel, Spr. 8 : 15: „Door Mij regeren de koningen”; Dan. 4 : 17: „Opdat de levenden bekennen, dat de Allerhoogste heerschappij heeft over de koninkrijken der mensen en geeft ze aan wien Hij wil, ja zet daarover den laagste onder de mensen.” En Cicero schrijft, „pro Rabirio”: „De staten worden meer geregeerd door de hulp en bijstand der goden, dan door het verstand en de raad van mensen”, enz. Er is nu eenmaal steeds een groter massa boze dan goede mensen; ja, er zijn er meer die wensen, dat alle goede wetten verdwijnen, dan dat er zijn, die haar naleving voorstaan. Toch merken we, dat de burgerlijke regering,

uitvond. de gemenebesten en koninkrijken in stand blijven. Dus er is Een, Die sterker is dan alle duivelen, tirannen en goddeloze mensen, om de orde van de burgerlijke regering - ondanks al hun woeden - te bewaren.

7. De *voortreffelijke deugden*, werkingen en voorspoed, die de algemeen-menselijke natuur ver te boven gaan, getuigen ervan, dat er een God is, Die voor het menselijke geslacht zorgt. Want zulke dingen zijn al te uitnemend dan dat ze van een onverstandige natuur gegeven zouden kunnen worden, of door menselijke inspanning verkregen worden. Daarom komen ze van God. Want als Hij grote dingen wil uitvoeren, tot welzijn van de mensheid, dan verwekt Hij voortreffelijke mannen, met uitnemende deugden begiftigd, uitvinders van kunsten en raadslagen, kloeke en voorzichtige vorsten, en andere bekwame en nuttige instrumenten meer; en als God de mensen wil straffen, dan neemt Hij die weer weg, Dan. 2 : 21: „Hij zet de koningen af en Hij bevestigt de koningen; Hij geeft den wijzen wijsheid, en wetenschap dengenen die verstand hebben”; Ezra 1 : 1: „De HEERE verwekte den geest van Kores, koning van Perzië.”

8. De *voorzeggingen*. Want God voorzegt de mensen vele dingen, waarin Hij nimmer kan feilen of bedrogen uitkomt. Want Hij voorziet niet slechts de toekomst, maar Hij bewerkt ook, dat die overeenkomstig Zijn wil geschiedt. Daaruit blijkt dus, dat Hij de zaken der mensen bestuurt, Num. 23 : 19: „Zonde Hij het zeggen en niet doen, of spreken en niet bestendig maken?” Cicero, in „de divis.”: „Er zijn geen goden, indien zij niet te voren te kennen geven.”

9. Het *doel van alle dingen*. Want er is niets in deze wereld, of het richt zich voortdurend tot een bepaald doel; iets, wat niet zou kunnen gebeuren, als God het niet in Zijn wijsheid en macht tot dat einde bestuurde, waartoe Hij het verordineerd heeft, Deur 8 : 3: „De mens leeft niet alleen van het brood, maar van alles wat uit des HEEREN mond uitgaat.”

10. Dit alles wordt nog nader bevestigd met deze volgende redenen. Ontleend:

Aan Gods natuur. Want er is een God, en daarom ook een voorzienigheid. Dit geldt zo waarachtig, als dat men zeide: Als er geen God is, dan is er ook geen voorzienigheid. Want een God te willen verzinnen, Die de wereld niet regeert, betekent dat men loochent, dat God Gód is, d.w.z. dat Hij de wereld geschapen heeft en nog onderhoudt.

Aan Gods almacht. Want God is zo almachtig, dat alles wat Hij niet helemaal of enigszins wil, onmogelijk geschieden kan; en dat alles, wat Hij wel geheel of enigermate wil, noodzakelijk geschieden moet. Welnu, alles wat er dagelijks voorvalt, geschiedt door de wil van de almachtige God, en bij gevolg door Zijn

voorzienigheid.

Aan Gods wijsheid. Want een wijs regent laat in zijn rijk niets gebeuren Dender bepaalde raad en voornemens. God nu, Die het allerwijst is, heeft alle dingen in Zijn macht en is erbij tegenwoordig, zodat er niets in de wereld zonder Zijn voorzienigheid gebeuren kan.

Aan Gods rechtvaardigheid. Want Hij is hoogst rechtvaardig, ja de Rechter der wereld, Die recht doet. Dus geeft Hij de goeden een beloning, en de verkeerden straf,

Aan Gods goedheid. Want Hij is ten hoogste goed en weldadig. Het opperste Goed nu wil Zichzelf steeds gaarne aan anderen mededelen. Gelijk Hij daarom alle dingen geschapen heeft om Zichzelf mede te delen, evenzo onderhoudt, bewaart en regeert Hij ook alle dingen.

Aan het doel van alles. Het doel is goed en door God bepaald. Dus zijn ook de middelen, om tot dat doel te komen, door Hem verordend; welke middelen alle door Zijn wil, of enigszins of helemaal geschieden.

Aan de eerste Oorzaak van alles, n.l. God; waaruit volgt, dat alle tweede oorzaken geheel en al van Hem afhankelijk zijn.

Aan Zijn voorwetenschap. Want een onveranderlijke voorwetenschap moet afhangen van een onveranderlijke oorzaak. Alleen God weet alle dingen vooruit: onveranderlijk en van eeuwigheid. Dus weet Hij alles van tevoren krachtens een onveranderlijke oorzaak, al. krachtens Zijn eeuwige raad en onveranderlijk besluit. Kortom: God is almachtig, zeer wijs, aller-rechtvaardigst en zeer goed. Dus heeft Hij niets gewild of geschapen zónder een bepaald doel. Ook laat Hij niet na, om Zijn werken tot dat doel te leiden, waartoe Hij ze verordend heeft. Evenmin laat Hij die dingen bij toeval geschieden, die Hij tot Zijn eer geschapen en verordineerd heeft, Ps. 50 : 21: „Deze dingen doet gij, en Ik zwijg; gij meent, dat Ik ten enenmale ben gelijk gij; Ik zal u straffen”, enz.; Ps. 77 : 10: „Heeft God vergeten genadig te zijn?” Jes. 46 : 10: „Mijn raad zal bestaan en Ik zal al Mijn welbehagen doen.”

2. Wat en hoedanig Gods voorzienigheid is.

De voorwetenschap of voorzienigheid, en de praedestinatatie of voorbeschikking Gods zijn onderscheiden. De *voorwetenschap* is die kennis Gods, waardoor Hij van eeuwigheid te voren weet, niet alleen de dingen die Hij Zelf doen zou, maar ook de dingen die anderen onder Zijn toelating zouden doen, b.v. de zonden.

Hoewel de voorzienigheid én de voorbeschikking uitsluitend betrekking hebben op die dingen, welke God Zelf doen zou, zijn ze toch hierin onderscheiden, dat de voorzienigheid zich eigenlijk uitstrekt over alle zaken en werken van God, en de voorbeschikking uitsluitend over de redelijke schepselen. Want de voorbeschikking is het allerwijst, eeuwig en onveranderlijk besluit van God, waardoor Hij ieder mens, voordat hij geschapen werd, tot zijn bestemming bepaald heeft; zoals hierna breder zal worden aangetoond. Maar Gods voorzienigheid is die eeuwige, vrije, onveranderlijke, allerwijste, allerrechtvaardigste en allerbeste raad van God, volgens welke Hij in allen alle goede dingen werkt, en de verkeerde laat geschieden: tot Zijn eer en tot zaligheid van de uitverkoren zondaar. Nu volgt een nadere uiteenzetting van dit stuk.

Gods Raad.

Raad begrijpt zowel het verstand of voorwetenschap, als de wil om de dingen te doen, in zich. Daarom betekent het woord „voorzienigheid” geen louter vooruitzien of voorwetenschap, maar de voorwetenschap en wil van God tezamen;

zoals het Griekse woord „pronoia”, waarmee de voorzienigheid wordt uitgedrukt, zowel voorkennis als voorzorg betekent. Ps. 33 : 11: „De raad des HEEREN bestaat in eeuwigheid”; Jes. 46 : 10: „Mijn raad zal bestaan”; Hebr. 6 : 17: „Waarin God willende den erfgenamen der beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid Zijns raads, met een eed daartussen gekomen is.” Zie verder Jes. 14 : 26; 19 : 17, en 28 : 29, Jer. 32 : 19 en 50 : 45; Hand. 2 : 23, Ef. 1 : 11 en andere teksten. Van deze raad Gods nu zeggen we, dat ze is:

1. *Eeuwig*. Want aangezien bij God geen onwetendheid van enig ding, toenemen in kennis of verandering van Zijn wil gevonden kan worden, moet Hij noodzakelijk van eeuwigheid af, alle dingen geweten en besloten hebben, Spr. 8 : 22: „De HEERE bezat Mij in het beginsel Zijns wegs”; Jes. 46 : 10; „Die van den beginne aan verkondigt het einde, en van ouds af die dingen die nog niet geschied zijn”; Ef. 1 : 4: „Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem vóór de grondlegging der wereld”, en 1 Kor. 2 : 7: „Maar wij spreken de wijsheid Gods, bestaande in verborgenheid, die bedekt was, welke God tevoren verordineerd heeft tot heerlijkheid van ons, eer de wereld was.”

2. *Vrij*. Want het besluit van alle dingen is zo genomen, en de uitkomst zo geworden, zoals het Gode, naar Zijn oneindige wijsheid en goedheid behaagd heeft; aangezien Hij het in Zijn macht had, om het niet te doen, of om anders te besluiten, vgl. Ps. 115 : 3: „Hij doet al wat Hem behaagt”; Jer. 18 : 6: „Ziet, gelijk leem in de hand des pottenbakkers, also zijt gijlieden in mijn hand, o huis Israëls.”

3. *Onveranderlijk*. Want God kan niet dwalen of veranderen, maar wat Hij eenmaal van eeuwigheid besloten heeft, dat wil en verricht Hij ook, als het allerbeste en rechtvaardigste, in eeuwigheid, Mal, 2 : 6: „Want Ik, de HEERE, word niet veranderd”; 1 Sam. 15 : 29: „En ook liegt Hij, Die de Overwinning Israëls is, niet en het berouwt Hem niet; want Hij is geen mens, dat Hem iets berouwen zoude.” Vgl. ook Num. 23 : 19, Job 23 : 13, Ps. 33 : 11, Spr. 19 : 21, Jes. 14 : 24 en 27; en 46 : 10, Ez. 12 : 28, Jak. 1 : 17, Rom. 11 : 29 en Hebr. 6 : 17.

4. *Allerwijst*. Dit blijkt voldoende uit de wonderlijke beschikking, onderhouding en uitkomst van alle dingen, die er in de wereld zijn, Job 12 : 13: „Bij Hem is wijsheid en macht, Hij heeft raad en verstand”; Rom. 11 : 33: „O diepte des rijkdoms beide der wijsheid en der kennis Gods!” Vgl. ook 1 Sam. 16 : 7, 1 Kon. 8 : 39, 1 Kron. 28 : 9, Ps. 33 : 15, Ps. 139 : 1-6 en 147 : 5, Spr. 8 : 30.

5. *Allerrechtvaardigst*. Want Gods wil is een fontein en regel van alle gerechtigheid, 2 Kron. 19 : 7: „Want bij den HEERE onzen God is geen onrecht noch aanneming van personen noch ontvanging van geschenken”, zoals dit ook te lezen is in Neh. 9 : 33, Job 9 : 2, Ps. 36 : 7 en 119 : 137, Dan. 9 : 7 en 14.

6. *Een regel, waarnaar Hij alle dingen werkt*. De raad van God is niet ledig, maar krachtig en steeds werkzaam. Want God heeft niet slechts eenmaal alles geschapen en kracht gegeven om te kunnen werken, maar Hij bewaart, regeert en beweegt ze nog naar Zijn welbehagen, door Zijn tegenwoordigheid en macht, zoals Christus getuigt, nis. 5 : 17: „Mijn Vader werkt tot nu toe en Ik werk ook.”

Deze werking van God is echter tweeledig: een algemene en een bijzondere. Door de *algemene werking* onderhoudt en regeert Hij alle dingen, vooral ook het menselijke geslacht; en door de *bijzondere* is het, dat Hij de zaligheid der uitverkorenen in dit leven aanvangt, en in het toekomstige (leven) volbrengt. Vgl. hierover 1 Tim. 4 : 10: „God, Die een Behouder is aller mensen, maar allermeeft der gelovigen”; Rom. 8 : 14: „Want zovelen als er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods”, en Ps. 34 : 16: „De ogen des HEEREN zijn op de

rechtvaardigen.”

Beide werkingen geschieden of onmiddellijk of zonder middelen. God werkt *onmiddellijk*, wanneer Hij zonder enig middel, of boven of tegen de gewone orde der natuur ingaande, werkt naar Zijn welbehagen. Dit zien wij in vele mirakelen en wonderen bevestigd. Hij werkt *middellijkerwijs*, wanneer Hij door Zijn schepselen - als middelen en tweede oorzaken - die werken voortbrengt, waartoe zij, naar de gewone orde der natuur, bekwaam en van God geschapen zijn. Zoals bij voorbeeld, dat Hij ons door middel van spijs en drank onderhoudt, Deut. 8 : 3, of wanneer Hij door middel van medicijnen geneest van ziekte, Jes. 38 : 21: „Laat men nemen een klomp vijgen en tot een pleister op het gezwel maken, en hij zal genezen”; Eccl. 38 : 1: „Eert den medicijnmeester tot uw behoeften, ook hem heeft de Heere geschapen”, enz. Zo heeft God door Zijn geschreven Woord, hetzij wij het lezen of horen, aan ons Zijn wil geopenbaard, Luk. 16 : 29: „Zij hebben Mozes en de Profeten, dat ze die horen.”

De werkingen, waardoor God middellijk werkt, geschieden soms door goede - zowel natuurlijke, als vrijwillige - soms door verkeerde en zondige instrumenten; echter zó, dat het werk Gods, in en door dezelve gedaan, steeds allerbest, allerrechtvaardigst en allerheiligst is. Want de goedheid der Goddelijke werken hangt niet van het instrument af, d.w.z. niet van de goedheid, wijsheid en oprechtheid van het instrument, maar van die van God.

Over het feit, dat God door middel van goede instrumenten zeer goed werkt, bestaat geen verschil van mening onder de godgeleerden.

Maar over de verkeerde (instrumenten) denken ze niet allen eender. En toch kan men niet ontkennen, dat de beproevingen en kastijdingen van de Godzaligen én de straffen der goddelozen, die allebei door verkeerden uitgewerkt worden, rechtvaardig zijn, en dat ze voortkomen van Gods wil en beleid. Bovendien zijn de deugden en fraaie daden van de ongodvruchtigen het menselijk geslacht van nut en voordeel, als waren het daden van God Zelf. Dus moet men wel toegeven, dat God ook door verkeerde en zondigende instrumenten Zijn rechtvaardige en heilige werken uitvoert; zoals Hij Jozef door middel van diens broeders en de goddeloze Midianieten naar Egypte zendt, Gen. 37 : 28; door Bileam, de valse profeet, Israëel zegent, Num. 23 : 8; door de valse profeten Zijn volk verzoekt, Num. 13 : 3; door de satan Saul kwelt, 1 Sam. 16 : 14; door middel van Absalom David kastijdt, 2 Sam. 15 : 22, enz. (Vgl. N.G.B., art. 13).

7. *Alle goeds doet*, n.l. zó dat geen schepsel, groot of klein, zonder Zijn raad en wil bestaat, zich beweegt, of enig ding doet of ondervindt. Want met het woord „goed” worden niet alleen de zelfstandigheden of het wezen der zaken bedoeld, maar zelfs al wat daaraan toegeschreven wordt, zoals grootte, hoedanigheden en bewegingen, voor zover het uitsluitend bewegingen zijn. Want al deze dingen zijn van God geschapen, en daarom ook noodwendig aan Zijn voorzienigheid onderworpen.

8. *En alle kwaad laat geschieden*. Het kwaad is tweërlei; enerzijds dat, wat de schepselen déen, n.l. de zonde; en anderzijds wat ze lijden en ondergaan, n.l. alle vernietiging, ellenden of verlating der redelijke schepselen, waardoor God de zonde straft; d.w.z. het kwaad der zonde en het kwaad der straf. Van beide betekenissen vinden wij een voorbeeld in Jer. 18 : 8: „Indien datzelve volk over hetwelk Ik zulks gesproken heb, zich van zijn boosheid bekeert, zo zal Ik berouw hebben over het kwaad, dat Ik hetzelfde gedacht te doen.”

Het kwaad der straf, dat de mens ondergaat, komt van God als de Auteur en

Bewerker ervan, niet alleen. wat betreft het feit, dat het een daad of beweging is, maar ook voor zover het een vernieling en ellende is van hen, die zondigen. Want God is de eerste Oorzaak en Werkmeester van alle goed. En het kwaad der straf is een goede en behoorlijke zaak, omdat het een uitvoering en verheerlijking betekent van Gods rechtvaardigheid. De ganse Schrift schrijft het bestraffen van de goddelozen, alsook de beproevingen en martelingen van de Godzaligen, met éénparige stem, toe aan de krachtige wil van God, Jes. 45 : 7: „Ik formeer het licht en schep de duisternis; Ik maak den vrede en schep het kwaad, Ik, de HEERE, doe al deze dingen”, en Amos 3 : 6: „Zal er een kwaad (n.l. der straf) in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?”

Maar het *kwaad der zonde*, voor zover het zondig is, kan in geen enkel opzicht goed genoemd worden. Daarom zou het ongerijmd zijn te zeggen, dat God wil dat het geschiedt, of dat Hij het prijst, of het Zelf doet of het helpt doen. Maar Hij laat toe, dat het van de duivelen en verkeerde mensen geschiedt, d.w.z. Hij belet het niet' al zou Hij dat kunnen. Zo is dus ook het kwaad der zonde aan Gods voorzienigheid onderworpen; echter niet zó, dat God Zelf het doet, maar het toelaat.

Het woord „*toelaten*” kan men op dit punt goed gebruiken. Want het komt in de Schrift menigmaal voor, zoals in Gen. 26 : 6; 31 : 7, Richt. 3 : 1, Ps. 105 14, Hand. 14 : 16, enz. Doch men moet het niet zó verstaan, alsof in de werkingen der bozen de voorzienigheid en werking van God ophoudt, of dat Hij het werkeloos aanziet; maar in die zin, dat God Zijn genade onttrekt, en het zondigende schepsel niet bekend maakt, wat Hij gedaan wil hebben, of diens wil niet ombuigt tot gehoorzaamheid. Niettemin beweegt Hij het verlaten en zondigende schepsel, om die dingen tot uitvoering te brengen, die Hij besloten heeft.

9. *Alle goede en kwade dingen beschikt.* „Alle' dient hier verstaan te worden van alle vroegere (van het begin der wereld af), tegenwoordige en toekomstige dingen, tot in alle eeuwigheid, Jes. 46 : 9v.: „Gedenk der vorige dingen van oude tijden af, dat Ik God ben, en er is geen God meer en er is niet gelijk Ik; Die van den beginne aan verkondigt het einde, en van ouds af die dingen die nog niet geschied zijn”, enz.

10. *Tot Zijn eer.* D.w.z., opdat Zijn Goddelijke rechtvaardigheid, almacht, wijsheid, barmhartigheid en goedheid gekend en geprezen worden.

11. *En tot zaligheid der uitverkorenen.* D.w.z. tot het leven, tot vreugde, rechtvaardigheid, heerlijkheid en eeuwige gelukzaligheid der Kerk Immers de ganse Raad en werk van God, waarin zijn heerlijkheid en Vaderlijke zorg jegens de Zijnen helder doorstraalt, strekt ongetwijfeld tot bevordering van Zijn eer en tot zaligheid van de uitverkorenen, Ps. 19 : 2: „De hemelen vertellen Gods eer”; Jes. 48 : 9: „Om Mijns Naams wil zal Ik Mijnen toom langer uitstellen, en om Mijns roems wil zal Ik, u ten goede, Mij bedwingen, opdat Ik u niet afhouwe”; Spr. 16 : 4: „De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, ja ook den goddeloze tot den dag des kwaads”; Rom. 8 : 28: „En wij weten, dat dengenen die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede”, en Joh. 9 : 3: „Noch deze heeft gezondigd, maar dit is geschied, opdat de werken Gods in hem zouden geopenbaard worden.”

Tot zover is de leer der voorzienigheid verklaard.

Nu blijft er echter nog een voornamelijk kwestie over, die een bredere uiteenzetting vergt, n.l.: „Of de voorzienigheid Gods zich ook tot alle dingen uitstrekt”, of: „*Of alle dingen wel door de voorzienigheid geregeerd worden.*”

Het antwoord hierop zal uit de voorafgaande beschrijving wel duidelijk zijn, te weten, dat alle dingen, zelfs de allergeringste, alzó aan Gods voorzienigheid onderworpen zijn, dat door Zijn voorzienigheid al het goede gewerkt en het kwade toegelaten wordt. Maar aangezien deze leer door velen óf niet gekend, óf bestreden wordt, moet dit stuk hier wat breder bewezen worden, enerzijds door uitspraken en voorbeelden der Schrift, en anderzijds door duidelijke redenen.

Sommige bewijzen uit de Schrift zijn algemeen, en leren dat alles zonder onderscheid aan de voorzienigheid Gods onderworpen is. Andere bevestigen, dat elk ding in het bijzonder van Hem geregeerd wordt. En deze bijzondere getuigenissen gelden óf de schepselen, óf de uitkomst der dingen, die dagelijks geschieden. Met betrekking tot de schepselen moet dit weer verstaan worden van, hetzij levende of levenloze, redeloze schepselen, óf van die schepselen, die verstand hebben en met rede begaafd zijn, en die een wil hebben, om daardoor goed of verkeerd te doen. En wat betreft de uitkomst, dit zijn veelal - hoewel niet altijd - dingen, die o.i. toevallig gebeuren, óf noodzakelijk. Want naar het inzicht van ons mensen, die de ware oorzaken niet kennen of zien, geschieden alle dingen bij toeval. Of men kan het zo opvatten, dat ze vanwege hun natuur wel anders hadden kunnen gebeuren ten opzichte van de oorzaken, waardoor ze gebeuren, die ook wel anders hadden kunnen werken. Of die dingen moesten noodzakelijk geschieden; en gelet op de oorzaken waardoor ze gewerkt worden, moesten deze zo noodzakelijk het hunne bijdragen, als de zaak zelf geschieden moest. Bij God gebeurt er echter niets bij geval, of dat anders zou kunnen geschieden. Maar alles gebeurt bij Hem noodzakelijk, hoewel toch op verschillende manieren ten opzichte van de goede en verkeerde werkingen; zoals hier boven duidelijk werd aangetoond.

Nu komen we tot de getuigenissen der Schrift.

1. Van de *algemene voorzienigheid* spreken de volgende teksten, zoals Ef. 1 : 11: „Die alle dingen werkt naar den raad Zijns wils”; Hand. 17 : 25: „Alzo Hij Zelf allen het leven en den adem en alle dingen geeft”; Num. 23 : 19: „God is geen man, dat Hij liegen zoude, noch eens mensen kind, dat het Hem berouwen zoude; zoude Hij het zeggen en niet doen, of spreken en niet bestendig maken?”; Neh. 9 : 6: „Gij zijt die HEERE alleen, Gij hebt gemaakt den hemel, den hemel der hemelen en al hun heir, de aarde en al wat daarop is, de zeeën en al wat daarin is, en Gij maakt die alle levend; en het heir der hemelen aanbidt U”; Jes. 45 : 7: „Ik formeer het licht en schep de duisternis; Ik maak den vrede en schep het kwaad, Ik, de HEERE, doe al deze dingen”, en in het boek der Wijsheid, 8 : 1, De Wijsheid „reikt van het ene einde tot het andere einde, en regeert alle dingen nuttig.”

2. Van de *bijzondere voorzienigheid*, en wel allereerst: van de *redelijke schepselen*, geeft de Schrift ons zeer schone getuigenissen; zoals de geschiedenis van Jozef, Gen. 45 : 8: „Nu dan, gij hebt mij herwaarts niet gezonden, maar God Zelf”; 50 : 20: „Gijlieden wel, gij hebt kwaad tegen mij gedacht, doch God heeft dat ten goede gedacht.” Zo ook de geschiedenis van Farao, Ex. 4 : 11v.: „En de HEERE zeide tot hein: Wie heeft den mens den mond gemaakt, of wie heeft den stomme of dove, of ziende of blinde gemaakt? Ben Ik het niet, de HEERE? En nu ga henen, en Ik zal met uw mond zijn en zal u leren, wat gij spreken zult.” Zie dit nog uitvoeriger in Ex. 3, 4, 7, 8, 9, 10, 14; en in Jozua 11 : 6 zegt de Heere tot Jozua: „Vrees niet voor hun aangezichten (n.l. van de koningen), want morgen omtrent

dezen tijd zal Ik ze altgeder verslagen geven voor het aangezicht Israëls"; 2 Sam. 16 : 10: „Maar de koning zeide: Ja, laat hem (n.l. Simeï) vloeken; want de HEERE toch heeft tot hem gezegd: Vloek David"; 1 Kon. 22 : 20: „En de HEERE zeide: Wie zal Achab overreden?"; en vers 22: „En Hij zeide: Gij zult overreden en zult het ook vermogen; ga uit en doe alzo"; Spr. 21 : 1: „Des konings hart is in de hand des HEEREN als waterbeken; Hij neigt het tot al wat Hij wil", en Ezra 6 : 22: „Want de HEERE had het hart des konings van Assur tot hen gewend." In Jes. 10 : 5 noemt de Heere de koning van Assyrië „de roede Mijns toorns" en lijn grimmigheid is „een stok in hun hand", en voegt er in vers 12 nog bij: „Want het zal geschieden als de Heere een einde zal gemaakt hebben van al Zijn werk op den berg Sion te Jeruzalem, dan zal Ik te huis zoeken de vrucht van de grootsheid des harten van den koning van Assyrië en den pracht van de hoogheid zijner ogen"; Klgl. 3 : 37: „Wie zegt wat, hetwelk geschiedt, zo het de Heere niet beveelt?"; Dan. 4 : 35: „Hij doet naar Zijnen wil met het heir des hemels en de inwoners der aarde, en er is niemand, die zijn hand afslaan of tot Hem zeggen kan: Wat doet Gij?" en Hand. 4 : 27v.: „Want in der waarheid zijn vergaderd tegen Uw heilig Kind Jezus, Welken Gij gezalft hebt, beiden Herodes en Pontius Pilatus, met de heidenen en de volken Israëls; om te doen al wat Uw hand en Uw raad te voren bepaald had dat geschieden zou."

3. Van de *redeloze schepselen*, zowel levende als levenloze: zie Job 37, Ps. 34 : 21: „Hij (de Heere) bewaart al zijn beenderen (n.l. van de rechtvaardige); niet één van die wordt gebroken"; Psalm 104, Ps. 135 : 7: „Hij doet dampen opklimmen van het einde der aarde, Hij maakt de bliksemen met den regen, Hij brengt den wind uit Zijn schatkameren voort"; Ps. 147 : 9: „Die het vee zijn voeder geeft; den jongen raven, als ze roepen"; Matth. 6 : 26: „Aanziet de vogelen des hemels ; uw hemelse Vader voedt dezelve", en vers 30: „Indien nu God het gras des velds, dat heden is en morgen in den oven geworpen wordt, alzo bekleedt, zal Hij u niet veel meer kleden, gij kleingelovigen?"

4. Van de dingen, die *bij toeval schijnen te gebeuren*. Ex. 21 : 13: „Doch die hem niet nagesteld heeft, maar God heeft hem zijn hand doen ontmoeten, zo zal Ik u een plaats bestellen, waar hij henen vliede"; Matth. 10 : 29v.: „Worden niet twee musjes om een penningsken verkocht? En niet één van deze zal op de aarde vallen zonder uwen Vader. En ook uw haren des hoofds zijn alle geteld"; Job 1 : 21: „De HEERE heeft gegeven en de HEERE heeft genomen; de Naam des HEEREN zij geloofd!" en Spr. 16 : 33: „Het lot wordt in den schoot geworpen, maar het gehele beleid daarvan is van den HEERE."

5. Van de dingen, die *noodzakelijk geschieden*. Dat zijn zulke dingen, die óf door Gods eeuwige raad, ons in Zijn Woord geopenbaard, zo besloten zijn; zoals in Joh. 19 : 36: „Want deze dingen zijn geschied, opdat de Schrift vervuld worde: Geen been van Hem zal verbroken worden"; Luk. 24 : 46: „Alzo is er geschreven en alzo moest de Christus lijden en van de doden opstaan ten derden dage"; Matth. 18 : 7: „Want het is noodzakelijk, dat de ergernissen komen"; id. 24 : 24: „Zij zouden (indien het mogelijk ware) ook de uitverkorenen verleiden", en Joh. 10 : 28: „Zij (n.l. Mijn schapen) zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid en niemand zal dezelve uit mijn hand rukken"; elf die geschieden door bepaalde natuurlijke oorzaken, die steeds noodzakelijk zo werken, zoals daar de dingen zijn, die naar de, van God ingestelde, natuurorde geschieden, Job 38 : 25-28: „Wie deelt voor den stortregen een waterloop uit, en een weg voor het weerlicht der donderen? Om te regenen op het land, waar niemand is, op de woestijn waarin geen mens is; om het woeste en het verwoeste te verzadigen, en om het uitspruitsel der grasscheutjes

te doen wassen. Heeft de regen een vader, of wie baart de druppelen des dauws?" en vers 31: „Kunt gij de lieflijkheden van het Zevengesternte binden, of de strengen des Orions losmaken?"; Ps. 104 : 13v.: „Hij drenkt de bergen uit zijn opperzalen; de aarde wordt verzadigd van de vrucht Uwer werken. Hij doet het gras uitspruiten voor de beesten, en het kruid tot dienst des mensen, doende het brood uit de aarde voortkomen", en vers 19v.: „Hij heeft de maan gemaakt tot de gezette tijden, de zon weet haren ondergang. Gij beschikt de duisternis, en het wordt nacht, in denwelke al het gedierte des wouds uittreedt."

Dergelijke getuigenissen zijn er ontelbaar vele in de Heilige Schrift. Maar deze weinige zijn ons voldoende, om n.l. te bevestigen, dat de goede dingen geschieden dóór, en de verkeerde naar Gods voorzienigheid, d.w.z. dat Hij het goede werkt en het kwaad toelaat.

De redenen die bewijzen, dat alle dingen in het algemeen, en elk ervan in het bijzonder, door Gods voorzienigheid geregeerd worden, komen praktisch overéén met degene, die bewijzen dat er een voorzienigheid is.

1. Het is onmogelijk, dat er iets geschiedt zonder de wil van de Almachtige. Want als Hij niet wil, dát het geschiedt, dan zou Hij dat door Zijn *almacht* kunnen beletten. God is almachtig. Dus kan er niets geschieden, dat Hij niet geheel of gedeeltelijk zou willen, dát het geschiedt.

2. Een regent die ten hoogste *wijs* is, behoort geen zaak, die hij in zijn macht heeft, te laten geschieden zonder zijn zekere raad en wil. Welnu, God is de allerwijste Regeerder en heeft alle dingen in Zijn macht, Jes. 40 : 27v. Dus gebeurt in heel de wereld niets zonder Zijn bepáalde raad.

3. Alle dingen hebben hun vaste *bestemming*, en deze zijn alle goed; en omdat al het goede van God komt, Die alles wil en regeert, daarom heeft Hij de bestemming van alle dingen in Zijn hand, om ze te leiden en te besturen. Welnu, Hij Die het alles naar Zijn wil doet verlopen, gaat ook over de middelen, die tot dat doel dienstig zijn: deze middelen wil Hij geheel, voor zover ze goed zijn, of gedeeltelijk, n.l. als ze verkeerd zijn. Aangezien dus alle dingen die er zijn en geschieden, óf doeleinden óf middelen zijn, zo volgt daaruit dus, dat God alle dingen naar Zijn wil regeert.

4. Er moet een *eerste Oorzaak* zijn, Die niet van andere afhangt, maar van Wie wel alle andere (oorzaken) afhangen. God is deze eerste Oorzaak. Dus hangen alle andere oorzaken van Hem af en kunnen zonder Hem niets beginnen

5. God heeft van eeuwigheid alle dingen onveranderlijk *vooruit geweten*. Want Hij heeft in Zijn vóórwetenschap niet kunnen dwalen of feilen. Daarom is het nodig, dat alle dingen zó geschieden moeten, als God vooruit wist, dat ze gebeuren zouden; en ook, dat ze daarom gebeuren moesten, omdat Hij ze te voren wist. Want Hij heeft Zijn vóórwetenschap niet ontleend aan de geschapen werkelijkheid, maar aan Zichzelf. Daarom hangen alle dingen onveranderlijk van deze vóórwetenschap van God af.

6. Alle goede dingen komen van God, als de eerste Oorzaak. Nu zijn alle dingen, die uit de natuur bestaan - zoals alle zelfstandigheden, bewegingen en daden - wat betreft het feit, dat ze uit de natuur bestaan en zonder gebrek der natuur bestaan, góede dingen. Dus komen ze van God en geschieden door Zijn voorzienigheid.

Weerlegging van de drogredenen, die tegen Gods voorzienigheid worden ingebracht.

Drogreden 1: In de wereld is een zeer grote verwarring; en God is géén God van verwarring, 1 Kor. 14 : 33. Daaruit volgt dus, dat er in het geheel niets, of althans niet alle dingen door Gods voorzienigheid geregeerd worden.

Antwoord.

1. Hoewel wij toegeven, dat er in de wereld veel dingen verward zijn en onordelijk geschieden, toch zijn er ook veel dingen, die heel goed geschikt en geordend zijn; zoals b.v. de beweging des hemels, de instandhouding der schepselen, de burgerlijke regering, de straffen van boosdoeners, enz. Daarom kan men daaruit er niet toe besluiten, dat er totaal niets door Gods voorzienigheid geregeerd wordt.

2. Hieruit volgt alleen, dat deze verwarring en wanorde niet van God komt.

3. Hoewel er in de wereld een grote verwarring bestaat, toch wordt deze van God geregeerd; niet wat betreft het feit, dat het zo'n grote verwarring is, maar omdat te midden daarvan een schone orde van Gods rechtvaardigheid, macht en wijsheid bespeurd kan worden. Want er is of geschiedt in de wereld niets zo wanordelijk, of er schittert ook enigszins de orde van Gods wijsheid in, zoals de Schrift ons dat bewijst. Bij voorbeeld: in der Joden moord, toen zij Christus kruisigden; in het verkopen van Jozef en in het oproer van Absalom was een vreselijke verwarring, wat betreft de wil en de daden van de mensen; maar tevens was er de beste orde, wat betreft Gods wil en raad, toen Hij Zijn Zoon overgaf tot in de dood om onze zonden; toen Hij Jozef naar Egypte zond, en toen Hij David en Absalom strafte. Zo kan er dus in een bepaalde zaak, die plaats vindt, zowel verwarring als orde bespeurd worden, uit verschillend oogpunt. Daaruit volgt dus, dat de verwarring en wanorde niet bestaat of door God geregeerd wordt, voor zover het een verwarring en zonde is; maar dat het van God komt en door Hem geregeerd wordt, wat betreft het feit, dat het met de ordening van Gods wijsheid en rechtvaardigheid overéénkomt.

Aanhoudend bezwaar: Hetgeen met Gods wil strijdig is, wordt niet door Hem geregeerd. Welnu, de wil van de duivelen en goddelozen strijdt tegen Zijn wil. Dus wordt die niet door Hem geregeerd.

Antwoord. Gods wil kan op twee manieren onderscheiden worden, te weten in een *geopenbaarde* wil, die een regel zijn moet voor al onze daden; en in een *verborgen* wil, die alleen door de uitkomst gekend wordt. De duivelen en goddeloze mensen strijden wel tegen Gods geopenbaarde wil; en toch wordt in hun doen Zijn verborgen wil - naar Zijn rechtvaardig beleid - door hen ónwetende volbracht. Zo blijkt dus, dat de wil van duivelen en goddelozen niet strijdt tegen Gods wil, volgens Rom. 9 : 19.

Drogreden 2. Als alle daden en bewegingen van God komen, en er vele zondig zijn, dan volgt daaruit, dat ook de zonde van God komt; en bijgevolg maakt de leer van Gods algemene voorzienigheid God Zelf tot een Auteur van de zonde.

Antwoord. Toch niet. Want in alle verkeerde bewegingen en daden moet men, zoals al eerder bewezen is, twee dingen goed onderscheiden, n.l., wat ze van zichzelf zijn, én wat ze worden door toeval. Van zichzelf is het handelen van de goddelozen geen zonde, voor zover het een daad is; maar het wórdt zonde vanwege het gebrek en de verkeerde wil van de kwaaddoeners, die er niet naar streven om door hun daden de wil van God te volbrengen. Dit gebrek en deze verkeerdheid is een toeval, dat zich bij de door God in hen gewekte werkzaamheden voegt én ze bederft.

Aanhoudend bezwaar I. Maar er is toch wel enige daad, die van zichzelf zondig is.

Antwoord. Dit geldt ten opzichte van alle daden der schepselen, die tegen Gods wil bedreven worden; maar in geen geval wat betreft het feit, dat God die daden

verwekt en wil laten geschieden. Want voor zover Gods wil die daden verwekt, is het Zijn rechtvaardig oordeel, en kan dus voor geen zonde gehouden worden, of men zou God openlijk te schande maken.

Aanhoudend bezwaar 2. Wie een werk wil, dat van zichzelf al zonde is, die wil ook de zonde. God wil sommige werken, die uit zichzelf al zonde zijn, zoals het verkopen van Jozef naar Egypte, Gen. 37; het oproer van Absalom, 2 Sam. 15; het overreden van de valse profeten, 1 Kon. 22 : 23; de wreedheid van de Assyriërs, Jes. 10 : 5; de kruisiging van Christus, Hand. 4, enz. Dus wil God ook de zonde.

Antwoord. Dit zóu waar zijn, als God dit werk tot hetzelfde doel wilde, als zij die zondigen. Maar aangezien God de mensen tot dit werk verwekt en zulks tot een goed doel, overeenkomstig Zijn natuur, geschieden laat, dan is dus de wil van God niet de oorzaak van het zondige in dat werk; maar de oorzaak schuilt in de verkeerde wil van de mensen, die dat werk tot een verkeerd einde willen uitvoeren. Want hieraan kan men de werken als goed of kwaad onderscheiden, wanneer men nagaat, door welk motief en tot welk doel ze verricht worden.

Opdat dit antwoord nog beter verstaan worde, moet men steeds de regel in acht nemen, die in alle wetenschappen (hetzij in de Christelijke leer, hetzij in natuurlijke zaken) geldt: „Wanneer een werk door verschillende oorzaken voortgebracht is, waarvan er sommige goed en sommige verkeerd zijn, dan is dat werk ten opzichte van de goede oorzaken góed, maar ten opzichte van de verkeerde oorzaken verkeerd. En de goede oorzaken brengen steeds een goed werk voort, maar het verkeerde, dat er in dat goede werk zou kunnen zijn, komt niet van de goede oorzaak zelf, maar ontstaat door enig verkeerd toeval. En daarentegen brengen verkeerde oorzaken steeds verkeerde werken voort, maar als er dan in dat verkeerde werk nog iets goeds zit, dan spruit dat niet uit de verkeerde oorzaak, maar uit enig toevallig goed ding.” Zo is een werk meermalen zowel goed als kwaad, uit het oogpunt van zijn verschillende oorzaak, waardoor het wordt aangedrongen, of gelet op het doel, waartoe het werd verricht. B.v. het verkopen van Jozef naar Egypte, was een heel verkeerd werk, gelet op zijn broeders, die hiertoe gedrongen werden door hun afgunst en haat: want zij deden dit, om hem van zijns vaders huis en erf te beroven en hem in vreemde landen te laten zwoegen. Maar het is een goed werk geweest ten opzichte van God, daar Hij Jozef vooruitzond naar Egypte, om door middel van hem later zijns vaders huisgezin te midden van de hongersnood te verzorgen, enz. Zo min dus het goede werk van God aan Jozefs broeders toegeschreven kan worden, evenmin het verkeerde werk van de broeders aan God. Op diezelfde manier moet men ook over de andere gevallen, hier boven genoemd, oordelen.

Aanhoudend bezwaar 3. Al wat er geschiedt, dat geschiedt óf door óf tegen Gods wil. Maar aangezien God almachtig is, kan er niets geschieden tegen Zijn wil. (Want Hij zou het kunnen beletten). Dus geschieden dan alle dingen, en ook de zonden, door Gods wil.

Antwoord. In het eerste deel is wat weggelaten. Want alle dingen geschieden óf door, óf tegen Gods wil, óf ook wel door Zijn toelating. De zonde b.v. geschiedt niet maar zonder meer tégen Gods wil, of met of door Gods wil, maar door Zijn vrijwillige toelating.

Bovendien klinkt het wat dubbelzinnig, wanneer er gezegd wordt, dat de zonden niet kunnen geschieden tegen Gods wil, of wanneer God ze niet wil. Want niet-willen betekent soms zowel iets afkeuren als iets tegenhouden. En daarom is het onmogelijk, dat er iets geschieden kan, als God het niet wil. Anders was Hij niet almachtig. En soms betekent niet-willen alleen afkeuren, en niet: tegenhouden,

maar: toelaten. En zo geschieden de zonden, al is het dat God ze niet wil, d.w.z. ze afkeurt, maar ze toch niet verhindert. *Aanhoudend bezwaar 4.* De beroving of het verlies van de (staat der) rechtheid, waarin de schepselen geschapen waren, komt van God. Deze beroving is zonde. Dus komt de zonde van God.

Antwoord. De beroving betekent ten opzichte van God, dat Hij de schepselen rechtvaardiglijk de rechtheid en Zijn genade onttrokken heeft; en dat is geen zonde in Hem, maar een rechtvaardige straf, die God de zondigende schepselen toezendt. Wat echter het feit betreft, dat de schepselen het aan zichzelf te wijten hebben, dat hun deze rechtheid, die in hen behoorde te zijn, ontnomen is: omdat die beroving in hen heerst, in strijd met Gods Wet, is ze zonde, die echter door God gewerkt noch voorgenomen is. Kortom: de beroving komt van God, voor zover het een straf is; en ze komt niet van God, omdat ze een zonde in de schepselen is of strijdig is met Gods Wet.

Aanhoudend bezwaar 5. Zij die zondigen, worden van God geregeerd. En hetgeen zij die zondigen, bedrijven, is zonde. Dus worden hun zonden van God geregeerd, en bijgevolg komen ze ook van God.

Antwoord.

1. Weliswaar worden de zonden door God geregeerd, te weten: voor zover het bewegingen en daden zijn, die tot Zijn eer bestierd worden. Maar daaruit volgt in geen geval, dat de zonden van God zouden komen.

2. Hetgeen zij die zondigen, doen: is zonde, voor zover het van de verdorven schepselen tegen Gods Wet geschiedt, maar niet wat betreft het feit, dat het door God in de schepselen verwekt wordt. Dus is en wordt het niet van zichzelf een kwaad, maar door enig toeval; hetgeen de verdorvenheid van de schepselen is, door wie dit geschiedt. Zoals het zuivere water onzuiver wordt, als het door een vuile goot loopt; goede wijn verzuurt in een verdorven vat; en wanneer het paard mank loopt, kan ook een goed ruiters niet zonder hinken rijden. In deze en dergelijke gevallen worden de dingen, die van zichzelf goed zijn, door enig toeval verdorven. En daarom is het geen juiste conclusie, te zeggen: De ruiters rijdt; het rijden vindt al hinkende plaats; dus komt dit hinken van de ruiters. Of: het verkopen van Jozef door zijn broeders was een zonde; God heeft deze verkoop gewild; dus wilde Hij deze zonde. Zoals het eerste (voorbeeld) niet klopt, evenmin klopt deze (laatste) conclusie.

Aanhoudend bezwaar 6. God is een Werkmeester van alles wat er door Zijn voorzienigheid geschiedt. Welnu, alle kwaad geschiedt door Zijn voorzienigheid. Dus is Hij de Werkmeester daarvan.

Antwoord. Dit zij toegegeven inzake alle straffen, want die worden ook een kwaad genoemd, en God is een Bewerker van die alle, Amos 3 : 6: „Zal er een kwaad (n.l. der straf) in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?” 2. Maar wat de zonden betreft, die van zichzelf een kwaad genoemd worden, hoewel ze ook naar Gods voorzienigheid geschieden: God is toch niet de Auteur of Oorzaak van die. Want God is alleen een Auteur van de dingen, die Hij krachtig werkt door Zijn Goddelijke voorzienigheid, en niet van alle dingen, die Hij in Zijn Goddelijke voorzienigheid toelaat te geschieden en tot een zeer goede uitslag bestuurt; zoals de zonde, of al het kwaad dat wij doen. Want het kwaad dat wij doen, of de zonde, is als zodanig in geen geval goed, zoals de straffen als zodanig wel goed zijn. Daarom wil God de zonden niet, ook helpt Hij daar niet bij, noch is het Zijn bedoeling dat de zonden geschieden, maar Hij laat ze alleen toe dát ze geschieden, d.w.z. Hij verhindert ze niet, zodat ze niet geschieden; enerzijds opdat Hij in het straffen daarvan Zijn gerechtigheid oefent en uitvoert, en anderzijds, opdat Hij,

door ze te vergeven, Zijn barmhartigheid zou betonen, Gal. 3 : 22: „De Schrift heeft het alles onder de zonde besloten, opdat de belofte uit het geloof van Jezus Christus den gelovigen zoude gegeven worden”, en Rom. 9 : 17: „Tot ditzelve heb Ik u verwekt, opdat Ik in umijn kracht bewijzen zou.” Daarom staat er in de definitie, dat God *toelaat*, dat de verkeerde dingen geschieden. Deze toelating is - zoals al eerder gezegd werd - een onttrekking van Gods genade, waardoor Hij 1. de schepselen Zijn wil niet openbaart, om daarnaar te kunnen handelen; 2. de wil der schepselen niet buigt om. Hem te gehoorzaam te zijn, Hem te eren en naar Zijn geopenbaarde wil te handelen, Deut. 13 : 1: „Wanneer een profeet of dromendromer in het midden van u zal opstaan”, enz.; vers 3: „Gij zult naar de woorden van dien profeet of naar dien dromendromer niet horen; want de Heere uw God verzoekt Wieden om te weten, of gij den Heere uwen God liefhebt”, enz. De toom des Heeren voer voort te ontsteken tegen Israël, en Hij porde David aan tegen henlieden, zeggende: tel Israël en Juda (2 Sam. 24 : 1). Daarna heeft Davids hart hem geslagen, dat hij berouw had. 3. Hoewel Hij de schepselen verlaat, beweegt Hij ze nochtans, en verricht door hen Zijn allerrechtvaardigste oordelen. Want God werkt zowel door kwade als door goede instrumenten; en zoals Gods werk niet beter wordt door de goedheid van een goed instrument, evenmin wordt het verkeerd door de verkeerdheid ervan.

God wil de daden en bewegingen, die verkeerd zijn, voor zover het daden en bewegingen zijn, of: als straffen voor de goddelozen. Want al wat goed is, komt van God. Nu, alle straffen zijn rechtvaardig en goed. Daarom komen ze ook alle van God; zoals er staat, Amos 3 : 6: „Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?” Daar wordt het kwaad der straf bedoeld. Daarentegen zegt Jakobus (1 : 13) van het kwaad der zonde: „Niemand als hij verzocht (d.w.z.: tot het kwade verlokt) wordt, zegge: Ik word van God verzocht.” Daarom komt van God alleen het kwaad der straf, evenals de kastijdingen en martelingen der Godzaligen, die Hij Zelf wil en hun toezendt. Zo spreekt Jozef immers tot zijn broeders, Gen. 45 : 5: „Maar nu, weest niet bekommerd en de toom ontsteke niet in uw ogen, omdat gij mij hierheen verkocht hebt; want God heeft mij voor uw aangezicht gezonden tot behoudenis des levens.”

Tegenwerping. Maar God wil niet de dood des zondaars.

Antwoord. Hij wil die niet, voor zover ze een pijn en vernietiging der schepselen is. Maar Hij wil ze als een straf voor de zonde en als een uitvoering van Zijn oordeel (1 Sam. 2 : 25). Eli's zonen „hoorden de stem huns vaders niet, want de HEERE wilde ze doden.”

Drogreden 3. In God zijn geen tegenstrijdige willen. Maar als God in Zijn Wet iets zou verbieden, en toch door Zijn verborgen wil begeert, dat het geschiedt, dan zou Gods wil tegen zichzelf strijden. Daarom wil God geenszins, ook niet door Zijn verborgen wil, de dingen die Hij in Zijn Wet verbiedt, zoals roven, doden, schaken, enz.

Antwoord. 1. Wij geven dit toe, voor zover deze werken van de schepselen geschieden tegen de Wet, en voor zover het zonden zijn. Want in die zin wil God niet, dat ze geschieden; ook behagen ze Hem niet. Maar Hij wil ze alleen, voor zover het bewegingen en ook straffen der zonde zijn. 2. Hoewel God een werk wil en tevens niet wil, toch strijdt Zijn wil niet tegen zichzelf. Want iemand heeft een wil, die met zichzelf in strijd is, als men een bepaalde zaak wil en tevens niet wil uit enerlei oogpunt en tot één- zelfde doel. Maar God wil hetzelfde werk en wil het ook niet, uit een zeer verschillend oogpunt en tot een verschillend doel. Want bij voorbeeld wil Hij de verkoping van Jozef, omdat het een aanleiding is, om Jozef te

verheffen, en om zijns vaders huis te onderhouden, en om de profetie van de slavernij van Abrahams zaad in Egypte te vervullen. En die verkoping wil Hij niet, maar vervloekt en verdoemt ze als een vreselijke moord, omdat ze van zijn broeders uit haat gedaan werd. En zo staat het ook met alle andere (voorbeelden nl).

Drogreden 4. Hetgeen door Gods onveranderlijk besluit geschiedt, dat geschiedt niet gebeurlijk en vrij, maar noodzakelijk, en kan niet anders geschieden. Nu zijn er veel dingen, die gebeurlijk en vrij geschieden. Daaruit volgt dus, dat er vele dingen zijn, die niet krachtens Gods onveranderlijk besluit en voorzienigheid geschieden. Of de gebeurlijkheid en vrijheid wordt weggenomen.

Antwoord. Hetgeen krachtens Gods onveranderlijk besluit geschiedt, dat moet noodzakelijk geschieden ten opzichte van de eerste Oorzaak van dat onveranderlijk besluit. Het zou echter niettemin gebeurlijk kunnen geschieden, ten opzichte van de tweede en naaste oorzaken, waardoor het als door een middel geschiedt, hetwelk veranderlijk is, en gebeurlijk of vrij werkt. Want zoals de oorzaken zijn, zo is ook hetgeen door zulke oorzaken voortgebracht wordt. Dus klinkt het niet ongerijmd dat een werk noodzakelijk geschiedt ten opzichte van de eerste Oorzaak, Die alles onveranderlijk werkt, en dat hetzelfde werk ook gebeurlijk geschiedt ten opzichte van de tweede oorzaak, die veranderlijk werkt.

Hoewel een bepaalde zaak krachtens Gods onveranderlijke besluit geschiedt, toch kan het ook vrij geschieden. Want de vrijheid wordt niet weggenomen door onveranderlijkheid, maar door dwang. God is onveranderlijk goed, en toch vrij. De duivelen zijn onveranderlijk en noodzakelijk verkeerd, en toch doen zij al het kwaad door een zeer vrije wil.

Drogreden 5. Als alle dingen krachtens Gods onveranderlijke wil en voorzienigheid geschieden, dan is het tevergeefs, dat men van bepaalde middelen gebruik maken wil, zoals raadslagen, leringen, geboden, vermaningen, beloften, bedreigingen, inspanning enz., ten einde de dingen te bevorderen of te beletten. Maar deze middelen worden niet tevergeefs gebruikt. Want zij worden ons van God bevolen. Daaruit volgt dus, dat alle dingen niet geschieden door de onveranderlijke raad en voorzienigheid van God.

Antwoord. Hoewel alle dingen krachtens Gods onveranderlijke wil geschieden, volgt daaruit nog niet, dat het daarom onnodig of tevergeefs zou zijn, om de middelen te gebruiken. Want als men de eerste en voornaamste Oorzaak stelt, dan neemt men de tweede, d.i.: de instrumentele oorzaak niet weg. De reden is, dat God ook besloten heeft om bepaalde middelen, of tweede oorzaken te gebruiken, om hetgeen Hij besloten heeft, te volbrengen. En Hij heeft ons ook in Zijn Woord en in de orde der natuur getoond, dat Hij die gebruiken wil, en ons geboden, dat wij ze ook gebruiken zullen. Zoals daarom de zon dagelijks niet tevergeefs op- en ondergaat, en het land niet vruchteloos bewerkt, bezaaid en met regen bevochtigd, of ons lichaam met spijs verkwikt wordt, hoewel God de duisternis en het licht schept, de vruchten uit de akker voortbrengt, en Hij het leven en de langheid onzer dagen is, zo ook worden de mensen niet tevergeefs onderwezen en vermaand, om zich in te spannen om hun leven goed in te richten, hoewel alle daden van de Godzaligen, met de resultaten daarvan, alleen van God komen. Daarom moet men dus de middelen gebruiken:

1. Opdat wij Gode gehoorzaam mogen zijn, Die daarvoor de uitkomst en de middelen heeft verordend, en ons heeft voorgeschreven. Want anders zouden wij, tot ons groot gevaar, God verzoeken.
2. Opdat wij de goederen mogen verkrijgen, die ons beloofd zijn.

3. Opdat wij een goede consciëntie mogen houden, als wij - ondanks het gebruik der middelen - niet steeds de gewenste resultaten bereiken.

Hoewel menigmaal met de middelen niets bereikt wordt, toch zijn ze niet tevergeefs. Want ze dienen ertoe, dat ze bewerken, dat de goddelozen zichzelf niet kunnen verontschuldigen; evenals het Evangelie, ook al werd het door de Joden niet aangenomen, toch niet tevergeefs, maar hun tot een getuigenis gepredikt werd. *Drogreden 6.* Dingen die noodzakelijk zo moeten geschieden, verdienen geen beloning of straf. Maar de goede dingen verdienen een beloning, en de verkeerde straf. Daarom geschieden de goede of kwade dingen niet noodzakelijk of onveranderlijk.

Antwoord.

1. Dit geven wij toe, maar dan wel verstaan van de tweede oorzaken of middelen, waardoor zij geschieden; waarvan er vele veranderlijke daden, en daarom ook veranderlijke werken voortbrengen.

2. De goede werken verdienen wel een beloning bij de mensen, maar niet bij God; zoals van Abraham gezegd wordt, Rom. 4 : 2: „Want indien Abraham uit de werken gerechtvaardigd is, zo heeft hij roem, maar niet bij God.”

3. Wat de verkeerde werken betreft; die verdienen steeds straf, omdat ze - hetzij noodzakelijk of niet - door een verkeerde of kwade wil verricht zijn. Want ook de heidense wijsgeer *Aristoteles* zegt, bij het bespreken van deze reden, dat een dronkaard niet te verontschuldigen is, als hij door dronkenschap zondigt, en dat de mensen terecht bestraft en gestraft worden om de gebreken van het lichaam of van het gemoed, waarvan zij zelf de oorzaak zijn (hoewel zij die gebreken nu niet kunnen vermijden of afleggen), en wel, omdat zij die gebreken zichzelf op de hals gehaald hebben.

3. *Waarom de leer van Gods voorzienigheid nodig is, of: welk het gebruik ervan is.*

Vraag 28: Waartoe dient ons, dat wij weten, dat God alles geschapen heeft en nog door Zijn voorzienigheid onderhoudt?

Antwoord: Dat wij in alle tegenspoed geduldig a) en in voorspoed dankbaar zijn mogen b), en in alles wat ons nog toekomen kan, een goed toevoorzicht hebben op onze getrouwe God en Vader c), dat ons geen schepsel van Zijn liefde scheiden zal d), aangezien alle schepselen alzo in zijn hand zijn, dat ze zich tegen Zijn wil noch roeren noch bewegen kunnen^e).

1. Job 1 : 21; 2 : 10, Jak. 1 : 2, Hebr. 10 : 34-36.

2. Num. 15 : 18, Deut. 8 : 10v., Luk. 17 : 15v., 1 Thess. 5 : 18, 1 Tim. 4 : 4v.

3. 1 Sam. 17 : 37, Ps. 55 : 23; 62 : 8v., 1 Petr. 5 : 7.

4. Rom. 8 : 38, Joh. 10 : 28.

5. Job 1 : 12; 2 : 6, Spr. 21 : 1, Jes. 10 : 15, Hand. 17 : 25 en 28.

Verklaring van Vraag 28.

Het is nodig, deze leer van Gods schepping en voorzienigheid te geloven.

Opdat aan *God de eer* worde toegebracht. Want als men de schepping en voorzienigheid Gods ontkent, dan ontkent men tevens ook al Zijn eigenschappen, ja God Zelf. Men moet dus de voorzienigheid erkennen, opdat Gode de eer van almacht, wijsheid, goedheid en rechtvaardigheid gegeven wordt, in het scheppen, onderhouden en besturen van alle dingen.

Omdat deze leer *tot onze troost en zaligheid* dient; opdat daardoor in ons verwekt

worde: lijdzaamheid, dankbaarheid en hoop.

1. *Lijdzaamheid* in tegenspoed, als wij erop letten, dat ze ons door de allerbeste wil van God en door Zijn Vaderlijke hand toegezonden wordt, en daarom tot onze zaligheid strekken zal. Want alles wat ons door Gods Vaderlijke wil toegezonden wordt, is ons zalig; en daarom moeten wij het ook met lijdzaamheid dragen.

2. *Dankbaarheid* in voorspoed, als wij gedenken en belijden, dat wij alle goed, groot en klein, lichamelijk en geestelijk, van God ontvangen hebben, en dat wij Hem met reden daarvoor dankbaar behoren te zijn, d.w.z. Zijn weldaden erkennen en grootmaken. Want de dankbaarheid bestaat in waarheid en rechtvaardigheid. Dus is ze gelegen in een erkentenis, grootmaking en vergelding van de weldaden.

3. *Hoop*, of een goed toeverzicht op God inzake de toekomstige dingen, waardoor wij vast en zeker bij onszelf besluiten, en ons erop verlaten, dat alle dingen ons later ook ter zaligheid zullen gedijen, en dat God ons nimmer zo verlaten zal, dat wij verloren gaan.

1. De eerste vrucht van deze leer is: *lijdzaamheid in tegenspoed*, dat wij in alle kruis, nood, aanvechting, ziekte, vervolging, armoede en ellende geduld kunnen oefenen, tegen God niet murmureren, noch tot wraakzucht jegens de vijanden ons laten bewegen, maar met geduld alles overwinnen. Want als wij gedenken, hoe God niet alleen alle dingen geschapen heeft, maar ze ook onderhoudt, regeert en Vaderlijk verzorgt; dat alles op Zijn doel uitlopen moet en het gaan moet, zoals Hij wil; en dat niemand Zijn wil kan wederstaan, noch Zijn werkingen tegenhouden of verhinderen, ja, dat het alles de gelovigen ten goede, en de goddelozen tot straf gedijen moet, zo moeten wij ons over Gods wijsheid en machtige regering met verwondering ontzetten, en leren ons daarover te verootmoedigen, en onze zielen in geduld te bezitten, en het onze doen, en voorts God voor het andere laten zorgen en Hem laten geworden; ook moeten wij Hem geen maatregelen voorschrijven, waarnaar Hij iets doen zal, maar weten, dat Hij alles wijs beschikt en rechtvaardig uitvoert.

Deze lijdzaamheid is *ons van node*, opdat wij „den wil Gods gedaan hebbende, de belofenis wegdragen mogen” (Hebr. 10 : 36). En deze (lijdzaamheid n.1.) wordt in ons door de kennis van Gods voorzienigheid verwekt, zoals zulks door de voorbeelden der heiligen bewezen kan worden. Had Jozef zich erom bekommerd en ernaar gestreefd, om nauwkeurig de ontrouw, hem door zijn broeders aangedaan, na te rekenen, dan zou hij nooit weer een broederlijk hart hebben kunnen aannemen, om hun zijn liefde te bewijzen. Maar toen hij zijn gemoed tot God keerde, Wiens voorzienigheid hij ook in het verkeerde werk van zijn broeders onderkende, heeft hij het hem aangedane onrecht vergeten en werd hij met zulk een zachtmoedigheid en goedertierenheid jegens hen aangedaan, dat hij uit zichzelf zijn broeders heeft vertroost, en hen aldus aansprak, Gen. 45 : 5: „Maar nu, weest niet bekommerd en de toorn ontsteke niet in uw ogen, omdat gij mij hierheen verkocht hebt; want God heeft mij voor uw aangezicht gezonden tot behoudenis des levens”; en vers 7 en 8 luiden: „Doch God heeft mij voor ulieder aangezicht henen gezonden om u een overblijfsel te stellen op de aarde, en om u bij het leven te behouden door een grote verlossing. Nu dan, gij hebt mij herwaarts niet gezonden, maar God Zelf, Die mij tot Farao's vader gesteld heeft en tot een heer over zijn ganse huis en regeerder in het ganse land van Egypte.”

Zo was het ook met *Job*. Had hij zijn ogen alleen gericht op het onrecht, dat de

Chaldeeën, in het beroven van zijn kemelen en het doden van zijn jongens, hem aangedaan hadden ..., hij zou terstond tot toorn en wraak ontstoken geweest zijn. Maar toen hij in deze gebeurtenissen, met goed onderscheid, mede Gods werk zag, heeft hij zichzelf met deze schone uitspraak getroost, zeggende, Job 1 : 21: „Naakt ben ik uit mijner moeders buik gekomen en naakt zal ik daarhenen wederkeren. De HEERE heeft gegeven en de HEERE heeft genomen; de Naam des HEEREN zij geloofd!”

Hoe zou David als koning de gruwelijke vloek van Simeï hebben kunnen verdragen, als hij niet meer op Gods voorzienigheid dan op Simeï's lastertaal gelet had? Want toen Abisai, de zoon van Zen:tja, tot de koning sprak: „Waarom zou deze dode hond mijn heer den koning vloeken? Laat mij toch overgaan en zijn kop wegnemen”, dan heeft David dit niet willen gedogen, en geantwoord, 2 Sam. 16 : 10: „Wat heb ik met u te doen, gij zonen van Zerája? Ja, laat hem vloeken; want de HEERE toch heeft tot hem gezegd: Vloek David; wie zou dan zeggen: Waarom hebt gij also gedaan?” Zo gaf hij te kennen, te verstaán dat Gods hand mede in dit werk tot zijn kastijding diende.

Ook heeft hij andermaal zijn ongeduld in de bitterheid van zijn lijden aldus gestild (Ps. 39 : 10): „Ik ben verstomd, ik zal mijnen mond niet opendoen; want Gij hebt het gedaan.” Dus bestaat er geen beter middel¹⁾ tegen ongeduld, toorn en wraakgierigheid, dan dat men de ogen afwendt van degene, die ons kwaad doet, om ze op Gods voorzienigheid te richten. Als wij dat niet doen, zijn wij gelijk aan de razende en uitzinnige honden, die meestal in het hout en de steen bijten, waarmee ze geslagen of geworpen worden, terwijl ze niet letten op hem, door wie het gedaan wordt.

En daarom behoren wij in tegenspoed onze vroegere levenswijze, ondank en ongehoorzaamheid aan Gods Wet wel te overwegen, door welke gebreken God genoodzaakt wordt ons een kruis op te leggen, opdat wij ons bijtijds zouden bekeren, en met de wereld niet verdoemd worden (1 Kor. 11 : 22). De verkeerde werktuigen kan men intussen de schuld wel toeschrijven, die zij verdienen, wanneer zulk een tenlastelegging niet tegen de liefde indruist, noch dient om zich tegenover God te verontschuldigen; zoals wij zien, dat ook Jozef (Gen. 50 : 20) en David (1 Kon. 2 : 8v.) gedaan hebben.

Want hoewel de Heere God in Zijn ondoorgrondelijke wijsheid hun boosheid wel weet te gebruiken, om Zijn oordelen ten uitvoer te brengen, toch - aangezien zij door hun eigen verkeerde wil gedreven worden, om kwaad te doen, en niets doen om Gode te behagen, maar veeleer wat strijdt tegen Zijn uitgedrukte Wet en bevel - kan het hun niet helpen tot verontschuldiging, dat God uit hun boosheid goed weet teweeg te brengen. En zo blijft hun kwaad op henzelf rusten, van welk kwaad zij zelf de oorzaak zijn en de schuld bij zich bevinden. Vandaar ook, dat God hen, naar hun verdienste, streng straft, en de roede (zoals men zegt) over Zijn kinderen gebruikt hebbende, in het vuur werpt.

2. De tweede vrucht van deze leer is: *dankbaarheid in voorspoed*. Want als wij eraan denken, zoals uit deze leer blijkt, dat alle geluk en voorspoed van God komt: vruchtbaarheid, spijs, drank, rijkdom, gezondheid, ja alles wat ons goed doet, hoe zouden wij dan niet opgewekt en ontstoken worden, om jegens zo'n goede en weldadige Vader ware dank te gevoelen en Hem metterdaad te bewijzen? Dit heeft God zo ernstig in Zijn Wet bevolen, Num. 15 : 18, Deut. 8 : 10, Joël 2 : 26. En hiertoe vermaant ons de apostel Paulus in 1 Thess. 5 : 18: „Dankt God in alles; want dit is de wil van God in Christus Jezus over u.”

Dit hebben steeds alle heilige kinderen Gods gedaan, zoals uit tal van voorbeelden blijken kan, en vooral uit dat van de koninklijke profeet David, die in zijn Psalmen doorgaans Gods goedheid en heerlijke weldaden verkondigt, en verklaart dat hij die nooit naar waarde prijzen kan, zeggende (Ps. 116 : 12): „Wat zal ik den HEERE vergelden voor al zijn weldaden aan mij bewezen?” Wie daarentegen ondankbaar is, maakt zich al Gods weldaden onwaardig, aangezien hij de Bewerker van die weldaden niet erkent. En zulke ondankbare mensen worden bestraft, niet slechts door de heidenen, die de ondankbaarheid voor de allerschandelijkste laster gehouden hebben, maar ook zelfs door de redeloze dieren, zoals wij lezen in Jes. 1 : 2-4, waar God over de ondankbaarheid van Zijn volk klaagt: „Ik heb kinderen groot gemaakt en verhoogd, maar zij hebben tegen Mij overtreden. Een os kent zijn bezitter en een ezel de kribbe zijns heren; maar Israël heeft geen kennis, Mijn volk verstaat niet. Wee het zondige volk”, enz.

Deze dankbaarheid, welke men aan God schuldig is, neemt de dankbaarheid jegens de mensen niet weg, voor hun weldaad en trouwe arbeid, aan ons bewezen, maar eist die veeleer, om ze als Gods dienaars en instrumenten, door wier hand en dienst Hij Zijn weldaden bewijst, op hun plaats ¹), om Gods wil te erkennen. Zie maar, wat David in dat verband gedaan heeft, 2 Sam. 9 : 1 en 19 : 22, 1 Kon. 7, en wat Paulus beveelt, 2 Thess. 5 : 12v., Hebr. 13 : 17.

3. De derde vrucht van deze leer is: een *vast toevorzicht* (Letterlijk: in hun graad. = vertrouwen) *en hoop op God* in het toekomstige, n.l. dat Hij ons bijstaan en Zijn goedheid nooit onthouden zal. Daarvan verzekert ons de overweging van de vroegere weldaden, aan ons bewezen, waaruit wij besluiten, dat Degene Die ons al zo dikwijls geholpen en voor ons gezorgd heeft, Zijn Vaderlijk hart tot ons behoudende, voortaan Zijn trouw aan ons bewijzen zal.

Zo troostte David, toen hij nog een jongeman was, zich tegen de onbesneden verschrikkelijke reus en godslasteraar Goliath, en verwekte tegenover koning Saul een goede moed, doordat God hem tevoren voor de leeuw en de beer bewaard had, toen hij zijns vaders schapen in de woestijn hoedde (1 Sam. 17 : 34). Zo ook Paulus (2 Tim. 4 : 17), die ook alle goeds van God zijn Heere voor zichzelf vooruitzag, aangezien Hij hem reeds uit de muil van de leeuw en uit de tirannie van keizer Nero verlost had; daaruit trok hij de conclusie, dat Hij hem ook verder verlossen zou van al het kwaad, dat hem nog te wachten stond en hem helpen zou om Zijn hemels koninkrijk te beërven.

Dit vertrouwen is gegrond op deze twee redenen:

1. Omdat Hij het *doen wil*, d.w.z. omdat de liefde Gods jegens ons zo groot en vast is, dat geen schepsel ons van zijn liefde scheiden zal, Ps. 3 : 5 en 7; 20 : 8; 23 : 1v.; 91 : 16, en 118 : 5v.; Rom. 3 : 3; 5 : 5 en 8 : 31 en 39.

2. Omdat Hij het ook *doen kan*, aangezien alle schepselen alzo in Zijn hand zijn, dat ze zich tegen Zijn wil niet roeren noch bewegen kunnen. Dit geldt niet alleen van de verkeerde mensen, die z6 onder Gods macht staan, dat Hij ze een haak in de neus legt (2 Kon. 19 : 28), en een bit in de mond, en hen als een bijl, zaag of stok gebruikt (Jes. 10 : 5), maar ook van de duivelen; zoals duidelijk kan worden uit de geschiedenis van Job (Job 1 : 12 en 2 : 6; Matth. 8 : 31v.) en uit die van de duivelen, die niet in de kudde zwijnen konden varen, voordat het hun eerst toegestaan werd. (Vgl. N.G.B., art. 13).

Kortom: Men moet deze leer kennen, 1. opdat aan God warde toegeschreven de eer der allergrootste wijsheid en macht, om alle schepselen te scheppen, te onderhouden en te regeren; 2. opdat wij in tegenspoed geduldig, 3. in voorspoed

voor de ontvangen weldaden Gode dankbaar zijn mogen; 4. opdat wij voor het toekomende op Gods bijstand en hulp mogen hopen.

Hieruit blijkt het, dat de fundamenten van de hele religie en Godzaligheid omvergestoten worden, wanneer men Gods voorzienigheid wil loochenen. Want

1. in tegenspoed zullen wij nimmer geduldig zijn, tenzij wij weten, dat het ons van God onze Vader toegezonden wordt.

2. In voorspoed zullen wij nimmer dankbaar zijn, tenzij wij bekennen, dat het ons van God gegeven is.

Ook zullen wij, ten 3e en ten laatste, geen vaste hoop kunnen hebben op een toekomstige verlossing, tenzij wij verstaan, dat Gods wil altijd bij ons tegenwoordig en (tot onze hulp n.l.) bereid is, en tenzij wij stellig geloven, dat de wil van God om ons en alle uitverkorenen zalig te maken, onveranderlijk is. Terecht zegt daarom Augustinus: „Als Gods voorzienigheid de menselijke zaken niet regeert, dan behoeft men niet meer op de godsdienst te letten.”